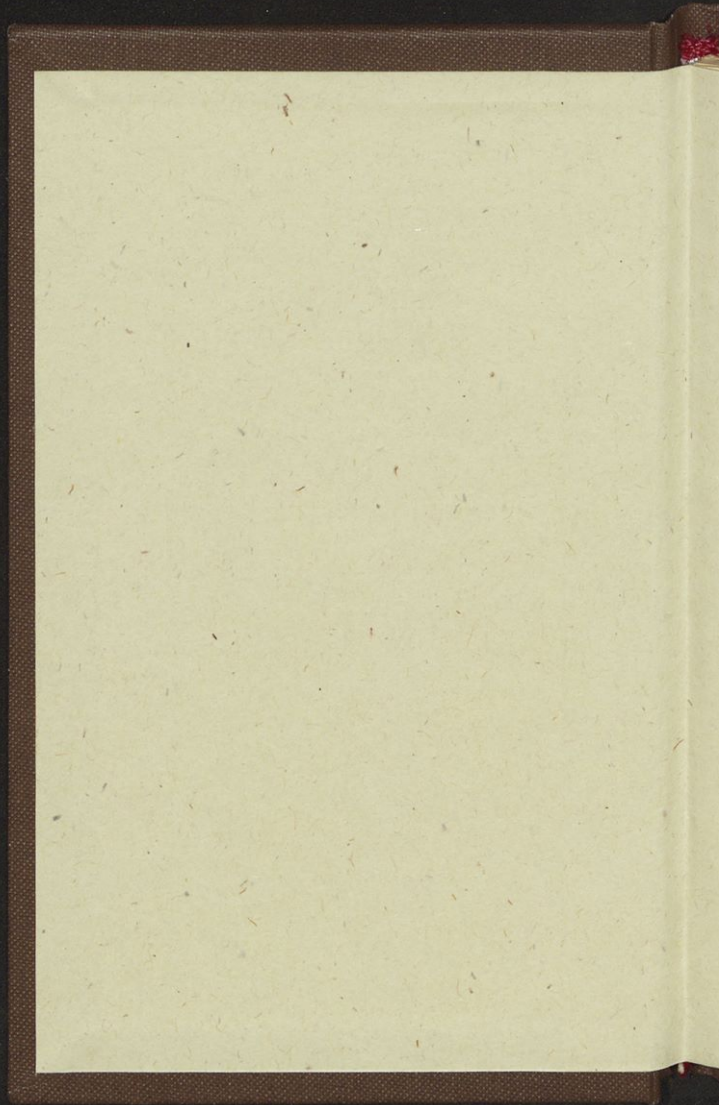

Maksimilijan I. Cesar Mehikanski.

V Ljubljani. Založil J. Giontini.

Maksimilijan I.

cesar mehikanski.

Slovenskemu ljudstvu spisal

Fr. Nedeljko.

V Ljubljani.

Založil J. Giontini.

1903.

650 709356

202410098

I.

Nobena dežela pač nima bujnejše prirode in zanikarnejšega prebivalstva, nego republika mehi-kanska. V vroči pokrajini (tierra calliente), ki meji skoro pet milj široko peščeno obrežje, ondu so tla zelo rodovitna, rase vse rastlinje silno bujno. Tu vidiš brstne mimoze in tropične rastline z velikimi cvetovi, vitke češplje, palme in krasne tulipane; tu rase orjaški hrast, javor, zmajevec in mahogono-vina, ondi gumijevo drevo, sikomore in ciprese; v dolinah pa uspevajo ogromna storaksova drevesa in praproti; po pečevji cvete jasmin in z velikanskih vej visé ovijalke „tilandzije“, katere imenujejo belo brado.

V rekah, ki prihajajo iz višavja, kar mrgoli rdečih lisek, in ob bregovih se izprehajajo množice flamingov. Pisane vrane, zlati in rdečkasti kolibri razne velikosti, kakaduji in raznobarvne papige se zibljejo po vejevji mahagovine ter odleté, če se jim bližajš. Iz dupel zmajevca se sliši skovikanje žolte sove, v mimozovi gošči mijavka divja mačka, katero oponaša vriskač zibaje se na vejah storaksovih dreves; v mužah pa tuli ostudna volovska žaba in tožno veka ameriški krokodil.

Te krasne pokrajine pa imajo tudi svoje nadloge. Tu se v tolpah pojajo sitni moskiti (neka vrsta komarjev), v goščavah pa prebiva ameriški panter in divji vol, toda dosti nevarnejši mimo teh dveh so mnogobrojne razbojniške druhali Indijancev, katere se potikajo po gozdih.

Mehikansko prebivalstvo je kaj različnega plemena: nad 7 milijonov je Indijanov in mesticev (polutanov), $1\frac{3}{4}$ milijona Evropecev ali belopoltnikov in nekaj zamorcev (okolo 16.000). Po veri so skoro vsi katoličani. Indijani pa kratko in malo niso več oni plemeniti ljudje, kakor nam jih opisujejo Evropci, kateri so Kortezu pomagali podjarmiti Montezumovo* kraljestvo, a boljši so še vender, nego potomci belopoltnikov. Kradež, razbojništvo in uboj so dandanes v Mehiki v navadi, in ne mine dan v prostrani državi, da bi ne bilo slišati o groznih umorih. — Skoro vsako leto se menjavajo predsedniki in višji uradniki; tu nikoli ne vlada mir in red. Rujavo prebivalstvo sovraži belopoltnike, kateri ga tlačijo. — *Samo jeden stan ima vedno notranje vodstvo v rokah, to je mnogobrojno duhovništvo, katero pa nikakor ne more širiti omike in redu, ker mu nedostaje višjega izobraženja.*

V letih 1519. do 1521. je podvrgel hrabri *Ferdinand Korte* Mehiko španskemu kralju;**

* Montezuma je bil predzadnji mehikanski kralj.

** Med vsemi državami Severne in Srednje Amerike je bila Mehika najbolj razvita. Gospodoval ji je blizu 400

bila je od onega časa pa do leta 1821. pod špansko oblastjo. Leta 1821. oslobodi jo general *Iturbide* španske zavisnosti ter si naslednje leto ustanovi cesarski prestol. Pa že po devetmesečnem vladanji ga prežene general *Santa Ana* ter ustanovi republikansko vlado. Pregnali so Iturbida (Avguščina I.) z rodbino na Laško, a mož ondu ni mogel prebiti. Odpravi se zopet v Mehiko,

let miroljubni razrod *tolteški*, katerega imenuje ustno poročilo najstarejši národ v deželi; od 12. stoletja pa so ji vladali bojevití *Azteki*, ki so izpodrinili Tolteke.

Med Evropci je prvi dospel na Mehikansko Španec *Grijalva*. Vrnivši se na Kubo, popisoval je ondajšnjemu kraljevemu namestniku Velaskvecu novo deželo z velikimi mesti, njenim prebivalstvom in obrtnostjo.

Da si prisvoji to deželo, Velaskvec précej odpošlje mladega in pogumnega Ferdinanda Korteza s 700 možmi in 14 topi, ki na 11 majhnih ladjah odrinejo proti zaželeni deželi. V šestih tednih priplujejo do mehikanskega obrežja in stopijo dné 2. aprila 1519. leta na kopnino. Tu Korteza v močvirnem kraju sezida trdnjavo *Verakruc*, t. j. pravi križ, ker se je izkrcał na véliki petek.

Mehikanci so se čudili došlim Evropcem, imeli so jih za višja bitja, ki so čez morje dospela k njim. Njih kralj Montezuma nemudoma pošlje Kortezu poslanike z bogatimi darili, da bi ga pregovorili, naj zapusti njih deželo. Toda bogati darovi še bolj vnamejo Špance. Nato zapové Korteza sežgati vseh 11 ladij, da bi ga potem nobeden rojakov ne mogel ostaviti ter zbežati.

Na poti v Mehiko se mu pridruži 6000 *Tlaskalanov* kot svojemu rešniku izpod Montezumovega jarma. Dospevšim v mesto, odkaže jim kralj brž veliko kamenito poslopje za stanovališče, katero potem Korteza skrivoma uredi za svojo

kjer ga spoznajo, dasi je bil preoblečen! zajamejo ga in dné 19. julija 1824. leta v Padili ustrele.

A mir se vender ni povrnil v deželo, zakaj nasprotnne stranke so se skoro neprestano prepirale, in vladala je ostudna državljanska vojska, tekla je bratovska kri potokoma. V tem izgube

trdnjavo. Kmalu izgubi Montezuma vso kraljevsko veljavo; zakaj veleval je le Korteza sam. Vender tudi njemu je pretila nevarnost. Velaskvec ga začne zavidati in ga odstavi, za namestnika pa mu imenuje Narvaeza, ki z 800 pešci, 80 konjiki in 12 topovi pribrodi na Mehikansko. Korteza nemudoma ostavi Mehiko, gre na svojega tekmeča, brez bitke pridobi njegovo moštvo, njega samega pa dá ukleniti.

Z novo močjo vrne se Korteza v glavno mesto, polasti se kralja in ga odvede v svojo trdnjavo. To pa Mehikance razjari takó, da se vzdignejo na španske nasilnike. Ko hoče na Kortezovo prošnjo ujeti kralj pomiriti razdraženo ljudstvo, rekoč, da radovoljno biva pri španskih svojih gostéh, obsujejo ga s kamenjem in pušicami ter ga smrtno ranijo. Zbok tega izgubi dobrosrčni Montezuma pamet, brani se vsake jedi in pijače ter umrè že za nekaj dnij (leta 1520.), Korteza pa gré zaradi vednega pritiska Mehikancev iz glavnega mesta. Vrnivši se koncem istega leta, premaga v hudem boji Gvatemozina, neustrašnega naslednika Montezume, vzame 1521. leta siloma Mehiko ter dá obesiti ujetega Gvatemozina; potem si polagoma osvoji vso deželo, uredi jo kot špansko naselbino ter jo imenuje Nova Hispanija.

Španski kralj Karol I. (V.) mu podeli namestništvo priborjene dežele, a kmalu mu jo zopet vzame, ker ga nasprotniki očrné. Za plačilo nepopisnega truda mu pusti le vojaško oblast in nekaj posestev. Umrí je od žalosti, da mu je bil vladar tolikanj nehvaležen, na svojem posestvu pri Sevili v Andaluziji leta 1547.

Mehikanci Tehas, Novo Mehiko in Kalifornijo, teh pokrajin se polaste Združene države v Severni Ameriki.

Leta 1859. pride drzni dr. Benito Juarez (izg. Huárez) rodom iz Oaksaka na krmilo republike in jame pritiskati tudi tujce v deželi ter jih uvrščevati v mehikansko vojsko. Za dve leti odloži vsa plačila inostranim, posebno francoskim trgovcem, meseca julija zapleni s preustrojno postavo vsa cerkvena posestva in cerkveni imetek; mehikanski cerkveni dostojanstveniki pak prosijo v posebni prošnji Napoleona III. pomoči, in to žalostno stanje je bilo vzrok, da so se zavezale Anglija, Francija in Španija proti njemu.

Že meseca januarija 1862. leta pripluje zavezno ladijevje pred Verakruc. Vsemogočni francoski cesar Napoleon III. pa sklene v tem, da razruši republiko mehikansko ter namesto nje ustanovi cesarstvo. Temu naklepu se odtegneta Anglija in Španija in pokličeta svoji vojski iz dežele, ki odideta koncem meseca aprila leta 1862. Nato pomnoži Napoleon svojo vojsko in postavi za vrhovnega poveljnika vsem svojim četam na mehikanskih tleh hrabrega generala Foreya.

Še meseca novembra in decembra leta 1862. zasedejo prednje čete francoske vojske vsa manjša mesta ob cesti Orizabe v Pueblo. Do 50.000 mož se odpravi začetkom marcija leta 1863. proti Puebli, najstarejšemu mestu na planoti Anahauk, ter jo dne 18. marcija popolnoma obkoli.

V mestu je zapovedoval general Gonzalez Ortega posadki, močni okolo 20.000 mŏž. Spoznal je šele v zadnjih trenutkih, da se ne bode možno držati zaradi nedostatne hrane. — Ker je bila stiska čimdalje večja, ponudi se Ortega dné 16. maja Francozom, da jim izroči mesto, ako smé svojo posadko odvesti v Mehiko. Toda ker Forey ni hotel vzprejeti take ponudbe, nadejal se je, da posadka plane iz trdnjave. No, že prihodnjega dne pride iz mesta general Mendoza z naročilom, da posadka odloži orožje. Štela je pa samo 12.000 mŏž. In dné 19. maja zasedejo Francozje, ko zvoné po vseh cerkvah zvonovi in grme topovi, premagano mesto.

V Mehiki sami pa je vladala velika zmešnjava. Po povelji Juárezovem so morali vsi francoski podložniki iz mesta v treh dneh. Ali ker je mož spoznal, da mesto, ki šteje 180.000 prebivalcev, ni dovolj utrjeno, zbral je svoje čete, uradnike in pristaše ter se dné 31. maja napotil v gorsko mesto San Luis de Potozi.

Prvi Francozi, ki so dné 20. maja pod vodstvom generala Bazaineja ostavili Pueblo, dospeli so komaj dné 6. junija pred mehikanske nasipe ter so prišli v glavno mesto dné 7. junija ob 9. uri zjutraj.

Skoro vse prebivalstvo je bilo na ulicah; vsakdo je hotel videti nove svoje rešnike, katere so navdušeno pozdravljali. Šele dné 10. junija je prišel general Forey, ki je na čelu 15.000 mŏž

jezdil v mesto. — Zvonili so z vsemi zvonovi, in mehikanske gospe so kar obsipale mimoidoče vojake s cvetjem in venci. Vsa tolpa se je pomikala proti veliki katedrali, kjer se je potem pela velika slovesna maša in zahvalna pesem. Zvečer je bilo vse mesto krasno razsvetljeno, na glavnem trgu pa so svirale francoske vojaške godbe.

S tem dnevom je napočila nova, srečnejša doba glavnemu mestu države anahuaške kakor i države same, in vsi Mehikanci, ki so pričakovali monarhije in delali zánjo, nadejali so se, da se kmalu uresniči njih želja.

Seveda še republika nikakor ni bila premagana, vender, da bi pridobil prebivalstvo, razglasi Forey, da se ne bojuje z ljudstvom, nego le z Juárezovo stranko ter prepusti ljudstvu volitev nove vlade.

Dné 23. junija 1863. leta je bila nameščena začasna vlada z generalom Almontejem na čelu, katera naj bi vladala dotlej, dokler bi se ne sestavila národna skupščina, kateri bi bilo ukrepati o bodočnosti mehikanske države.

Dné 8. julija se snide zbor velikašev izmed duhovenstva in plemstva, vkup 215 móž, ki dné 10. julija na Napoleonov pritisek z 214 glasovi ukrene, da „narod“ ustanovi dedno monarhijo s katoliškim vladarjem, ki imej naslov *cesar* mehikanski, naj se izprva ponudi krona Njegovi cesarski visokosti nadvojvodi Maksimilijanu avstrijskemu, ako bi je pa le-tá ne vzprejel, naj Napoleon poišče drugega primerneга vladarja.

Cesarstvo je bilo tedaj ustanovljeno, in poslanci, ki naj bi iskali bodočega cesarja, stopili so v Verakruci na ladjo, regentje pa so uredili deželo, kakor daleč ji je vladala francoska zastava, pa francoski generali so vendar govorili, da so deželo popolnoma podjarmili.

Nadvojvoda Maksimilijan (Ferdinand Josip), drugi sin nadvojvode Frančiška Karola in nadvojvodinje Zofije, hčerke kralja bavarskega, porojen dné 6. julija 1832. leta na Dunaji, poprijel se je mornarstva. Ker se je dobro izobrazil, namenjen je bil za poveljnika avstrijskemu ladjevju. Potem, ko je bil l. 1852. poveljnik na korveti „Minerva“, postavili so ga leta 1854. za kontreadmirala na čelo avstrijske mornarice, katera se je pod njegovim vodstvom precej pomnožila in izboljšala.

Prepotoval je vse dežele sredozemskega morja: Grško, Sirijo in Egipet; prišel leta 1856. v Pariz, od tod l. 1857. krenil v Bruselj, kjer se je zaročil s princezino Šarloto (poroj. dné 7. junija 1840.), hčerjo kralja Leopolda I. in Lujize Orleanske, potem ko je bil februarja 1857. imenovan za generalnega guvernerja lombardijsko-benečanskemu kraljestvu. — Na zimo 1859. gré s svojo soprogo na Madejro in odpotuje od tod v Brazilijo; vrnivši se, živi večinoma na svojem gradu Miramare pri Trstu, in šele dogodki francosko-mehikanske vojske ga naklonijo, da ostavi zatišje svoje.

Dné 3. oktobra 1863. l. pridejo namreč me-hikanski poslanci v Miramare in mu ponudijo krono. Dné 9. aprila 1864. l. se odpove Maksimilijan vsem pravicam do avstrijskega prestola in istega dne naznani mehikanskim poslancem, da vzprejme ponudeno krono. S pogodbo z dné 10. aprila se zaveže, da bode vedno skrbel za prid njih dežele. Nato mu tudi poslanci prisežejo pokorščino v imeni mehikanskega ljudstva.

Maksimilijan je bil podjeten in odločen. Avstrija mu je bila premajhna; zato si je hotel ustvariti primeren delokrog. Tako je vzprejel mehikansko krono, tako je nastopil težavno pot, dasi ni bilo težko prerokovati, da se mu bode na nji spodrnilo.

II.

Počim so se v Miramaru pogajali, da bi Maksimilijan vzprejel mehikansko krono, preselil se je Juárez že v San Luis de Potozi, kjer je zopet izdal jednega tistih oklicev, v katerih je pozival na stanovitno borbo za narodno nezavisnost in v katerih se je po pravici skliceval na prirodo in obširnost mehikanske dežele kot na mogočne zaveznike svoje; Napoleon pa je zopet pomnožil svojo vojsko na Mehikanskem ter jo sklenil poslati v sredino republikanske države. Vodstvo nove vojske je izročil divizionijskemu generalu Bazainu.

Koncem oktobra se je začela vojska, in predno je minilo leto, bila so Kveretaro, Gvanajato in Gvadalaksara v francoskih rokah. Razven najoddaljenejših provincij je bila skoro vsa država podjarmljena, vsa mesta v francoski oblasti.

Povsod so odobraval, da se je ustanovilo cesarstvo ter težko pričakovali, da vojvoda avstrijski vzprejme krono. Šele dné 3. decembra 1863. leta se odloči nadvojvoda Maksimilijan začasno vzprejeti ponudeno krono, katero pa

stalno vzprejme šele dné 10. aprila 1864. leta; dné 14. aprila pa se napoti s svojo soprogo proti Rimu.

Brezštevilo ljudstvo se je trlo na molo San Carlo v Trstu, da bi zadnjikrat pozdravilo priljubljenega vojvodo in vojvodinjo ter njima izročilo najvročejše želje na pot.

V Rim dospé dné 18. aprila ter ostane ondu v političnih stvareh do dné 20. aprila. Ondu si izprosi papežev blagoslov ter potem odjadra čez atlantiški ocean proti Mehiki.

Dné 28. maja popoldne ob 2. uri dospé po šesttedenski vožnji fregata „Novara“ v Verakruško luko.

Cesar Maksimilijan je sicer pričakoval, da ga tukaj slovesno vzprejmó, toda prišel je le francoski kontreadmiral Bosse s svojim pribočnikom, ki vzprejme cesarja prav mrzlo in mu naznani, da zbok črnega bljuvanja (vomito prieto) in kužne žolte mrzlice ni varno prenočevati tukaj, in pristavi, da cesto proti glavnemu mestu še vedno oblegajo razbojniki, ker še ni bilo moči pripraviti vsega, kar bi mogel zahtevati cesar. Končno proti večeru pride general Almonte in vsa višja gospoda iz Verakruca.

Ko se je storila noč, streljali so v trdnjavi San Juan de Ulloa s topovi, mesto pa je bilo razsvetljeno z bengalskim ognjem. Francosko ladjevje je razobesilo na svojih jamborih raznobarvne luči in spuščalo rakete.

Nikdo ni spal na krovu, razburjenost je bila prevelika. O pol petih se je brala na palubji sveta maša, o petih pa so šli vsi na obrežje; tudi tam so jih vzprejeli dokaj mrzlo. — Spremljani po višji posvetni i vojaški francoski in mehikanski gospodi na kolodvor, sedejo v vlak, ki jih čez močvirja odvede v Soledad v vroči pokrajini (tierra calliente) in potem odtod v jednomerni vožnji v Lomalto, kjer neha železnica, katero so bili v naglici zgradili Francozje, da bi svoje čete čim hitreje iz nezdravega kraja mogli spraviti v deželo.

Tú vzprejme cesar indijansko poslanstvo, ki mu v znak udanosti pokloni sadja in cvetlic, cesarici pa golobico. Čez Akultcingo in Istapan la Kanada potuje cesar s svojim spremstvom proti Puebli na vozeh po planoti mehikanski, katero mejita velikana Popokatepetl in Iztakuatl.

Tù se prične pas sladkorjevca (cukrovega trsta), in kavovca in čisto novo rastlinstvo se je kazalo očem visokih potnikov. Kaktus in aloja raseta tù po skalovji, po dolinah pa pomerančevce, pizang in palme; poleg velikanskega hrasta cvete toli koristna oljika, v močvirji pa zeleni jalapa, ki daje zdravilni koren.

Dočim stanujejo po nezdravih nižinah in po nerodovitnem gorovji Indijanci, naselili so se tù po zmerno topli pokrajini potomci Špancev, ki se imenujejo Kreoli, potem mešanci: Mestici, Mulati, Zambi itd.; zakaj ta pokrajina ima razven bujne prirode južnega pasú zdrav, brezmrzličen zrak.

Dné 5. junija zjutraj dospe vladarska dvojica v Pueblo, kjer ju vzprejmó jako slovesno. Toda že po tridnevnem počitku odrine in pride dné 12. junija v Mehiko, stolno mesto države svoje. Tukajšnji vzprejem je bil nad vse sijajen. Cesar in cesarica sta bila vsa iznenadena veselega prebivalstva in mestne lepote.

Nobena stolica vsega sveta nima tako krasne leže, kakor Mehiko. Španci so bili njegove lepote kar navdušeni, ko jih je hrabri Ferdinand Korteiz prvič privedel tja.

Mesto stoji v prostrani dolini 2270 metrov nad morjem blizu petih jezer: Tekskoko (od mesta $4\frac{1}{2}$ kilometra daleč), Zumpango, San Kristobal, Kalko in Ksohimilko; šteje nad 200.000 stanovnikov ter ima ravne in široke ulice. — Sredi mesta je velikanski trg s prekrasno in veličastno stolno cerkvijo, katera stoji na prostoru nekdanjega tempelja azteškega bojnega boga *Viclipuclija* (Huitzil o poxtli). Bila je postavljena leta 1667. in je svoj čas slovela za najbogatejšo na vsem svetu. Veliko, lepo pročelje ima dva po 61 metrov visoka zvonika, na katerih stojé različni kipi.

Prejšnji čas (do l. 1824.) so kazali na pokopališči pred cerkvijo sila veliko okroglo trahitovo pločo, na kateri so stari Indijani darovali ljudi! Izkopali so jo, ko so popravljali katedralo (18. decembra) 1791. l. V obsegu meri 8·28 m in je debela, oziroma visoka 84 cm. Ob nje robu je

vsekanih petnajst skupin, vsaka z dvema osebama, katerih prva predstavlja zmagonosnega kralja Tizoka*, druga pa petnajst različnih plemen, katera je za svojega vladanja premagal Tizok. Ta kamen se navadno imenuje Tizokova ploča in je sedaj v dvorišči narodnega muzeja, katerega je ustanovil cesar Maksimilijan.

V zapadnem zvoniku omenjene katedrale je bil do nedavno pri tleh vzdan staroazteški kamen s čudnimi koledarskimi znamenji. Visok je za dva moža. Tudi tega so prenesli v muzej. — Razven stolne cerkve je v Mehiki še sto drugih in 51 samostanov, premnogo lepih palač, dva velikanska vodotoka, vseučilišče, nekaj tvornic in rokodelnic. Mesto ima veliko trgovino, in vsak dan gre ob lepem vremeni po 30.000 do 40.000 otovorjenih mezgov v Akapulko (ob velikem oceanu) in Verakruc.

Prebivalci so jako različni. Tukaj vidiš Evropece, dalje rdeče in pegaste Indijane, (Pintos), zamorce in mešance vseh barev. Zraven domačega jezika se tú govori španski, francoski, angleški in nemški jezik. Indijani, ki se tú imenujejo „azteki“, ti so bakrene barve in močni ljudje visoke rasti; resni so, premišljujejoči, pa tudi trdovratni in leni.** Glavni njih živež je neka mešta „tortilas“, ki je

* Tizok je bil sedmi mehikanski kralj in je vladal od leta 1481 do 1486 po Kr.

** Pečajo se nekoliko s poljedelstvom ter posebno ljubijo cvetlice, katere povijajo v najlepše šopke in jih potem nosijo v Mehiko na prodajo.

zeló podobna polenti, ter „frijoles“, nekakšen črn bob; mesto vina pa pijó zavret agavin sok, „pulkve“ imenovan. — V umazanih predmestjih stanujejo ubogi, toda nesnažni „leperos“ (srabljevci), ki so v Mehiki to, kar so po laških mestih „lazaroni“, namreč najnesramnejši berači in najzvitejši tatjé.

Tako je bilo po priliki za Maksimilijanovega prihoda glavno mesto in njega prebivalstvo.

Samo teden dnij je prebival novi vladar v cesarskem dvoru glavnega mesta, potem pa se je preselil v grad *Čapultepek*, ki je blizu uro hodá od mesta. Od tod je prihajal vsak dan v mesto, ki je z novoimenovanimi ministri, svojim tajnikom, francoskimi in mehikanskimi generali opravljal vladne posle.

No, razmere novega cesarstva so bile še precej slabe; zakaj večina severnih pokrajin, kakor: Novi Leon, Kohahuila, Durango, Kikuahua in Silnava, je bila še v rokah Juárezza, le srednje države so vzprejele novi red, dočim so v zapadnih krajih n. pr. v Gvereri gospodovali republikanski generali.

Vrh tega pa so pretile še druge nevarnosti novemu cesarstvu.

Združene države severne Amerike nikakor niso hotele priznati novega vladarja. Izmed vseh ameriških držav ga je priznalo samo južnoameriško cesarstvo Brazilija, v Evropi pa vse vlasti razven Švice.

Da spozna na svoje oči potrebe in težave svojih podanikov, nastopi Maksimilijan že dné 10. avgusta potovanje po premaganih pokrajinah.

Skozi S. Juan del Rio potuje najprej v Kverétaro, najbolj obljudeno in obrtno mesto svoje države; od tod gre v Celajo in Irapuato. — V poslednjem mestu pa zbolí in ostane ondu do dne 10. septembra, odpravi se potem v *srebrne* rudnike *Valenciana*, *San Vincente* in *Santa Roza*, kjer mu do sedem tisoč rudokopov priredi sijajen izprevod s plamenicami. Početkom oktobra odide Maksimilijan čez Leon v Morelio in Toluko, kamor mu pride cesarica Šarlota naproti.

Koncem meseca oktobra sta bila že zopet v stolnem mestu, kjer je Maksimilijan na vso moč delal na to, da bi se povzdignila blaginja države; *ustanavljal je šole in akademije, gradil ceste in železnice* ter si vsekakor izkušal pridobiti naklonjenost in ljubezen podložnikov svojih. Ali ubogi cesar ni vedel, da za take dobrote Mehikanci niso imeli srca dovolj!

V tem je vojska trajala skoro neprestano. Toda že dne 21. septembra je pobila francoska vojska pri San Juan del Rio na severni strani mesta Durango Juárezove čete takó da je francoski general Bazaine ponosno poročal vojnemu ministerstvu: „Za tri mesece so osvojile naše čete cesarju Maksimilijanu štiri velike pokrajine, namreč Tamaulipas, Novi Leon, Kohahuilo in Durango, katerih površje preseza polovico Fran-

cije; razbili smo vse Juárezove čete, vzeli jim 118 topov in njih ostanke štiri sto milj zapodili proti severu.“

Da bi cesarju še osvojil Oajako, glavno zaveetišče republikancev na jugu, prevzame sam general Bazaine vrhovno poveljništvo in obsede dné 4. februarja 1865. leta glavno mesto Oajaka. Ali že dné 9. februarja se podá posadka, na čelu ji Porfirij Diaz, na milost in nemilost Francozom.

Da je padla Oajaka, to je bilo velikega pomena, zakaj ondu so se branili republikanci najuspešneje.

Koncem starega (1864.) in začetkom novega leta so dospeli tudi pod poveljništvom grofa Frana Thun-Hohensteinskega avstrijski prostovoljci v Mehiko.

Ker je bil Maksimilijan oprezen mož, hotel je že v Evropi vsaj nekoliko skrbeti za prihodnjo usodo svojo. Napoleon se je v miramarski pogodbi obvezal, da v Mehiki ostavi 25.000 móž, dokler si Maksimilijan iz tujcev in domačinov ne uredi svoje vojske; obetal mu je pa tudi denarne pomoči v posojilih, in avstrijski cesar mu je dovolil med državljani nabrati 6000 prostovoljcev. Tudi v Belgiji, domovini njegove soproge nabirali so zanj častno stražo.

Tem prostovoljcem se je obetalo jako mnogo. Po dokončani vojski bi dobili zemljišča, katera bi jim bilo obdelavati pet let in jih izpreminiti v rodovito zemljo, potem bi pa ta zemljišča bila njih popolna svojina; razven tega se je dovolilo tem naseljencem, da smejo prosto uvažati živino, semena in druge stvari. V ta namen bi se

naselili po neobdelanih zemljiščih rodovite doline Durango blizu Jalape in Orizabe.

Kaj čuda, da je bilo dosti mladih Slovencev, sosebeno veliko pa Poljakov (katere so ondaj baš Rusi hudo stiskali), ki so hoteli svojo srečo poskusiti onkraj oceana, in marsikdo se je nadejal, da se mu ondu posreči, kar mu je spodletelo domá. In šel je ter se zapisal med mehikanske prostovoljce. Takô se jih je nabralo skoro devet tisoč móž.

Prišli so trije batalijoni lahke pehote, jeden huzarski in jeden ulanski regiment ter topničarski in ženijski oddelek.

Izkrcalo se je do *sedem tisoč Avstrijcev in dve tisoč Belgičanov*, ki so bili pripravljeni s svojo zvestobo in krvjo okrepiti prestol ljubljeneega nadvojvode in nadvojvodinje.

Zaradi vojnih uspehov dospelih Avstrijcev in Belgijcev, kakor tudi srečne zvršitve nekaterih naredeb, smel je Maksimilijan najboljše upati na bodočnost.

Da bi pa cesarstvo učvrstil še bolj, imenuje cesar septembra meseca 1865. leta potomce ustreljenega cesarja Iturbida — kateri se je od generala popel na cesarski prestol, a bil po republikancih pogubljen — za prince ter jim dá naslov cesarske visokosti, ker ni imel svojih otrok.

Začetkom l. 1865. je bilo več nego dve tretjini Mehike zjedinjene pod žezlom cesarja Maksimilijana. Toda zaželenega miru še vedno ni bilo. Že meseca decembra 1864. so nastali med klerikalno

stranko in vlado prepiri; to pa zato, ker ji Maksimilijan ni mogel ustreči ter ji izročiti vsa cerkvena posestva, katera ji je Juárez vzel.

Mehikansko duhovenstvo je izobčilo vse tiste posestnike, ki so se branili vrniti mu kupljena cerkvena posestva, potem vsa sodišča in vse uradnike, kateri so ščitili imetje novih posestnikov. Tako je bilo stanje cesarjevo čimdalje težje. — Zastonj se je vse leto mehikansko poslanstvo trudilo v Rimu, da bi kaj doseglo gledé na domače duhovenstvo pri apostolskem stolu.

Dasi je tako ravnanje neizrečno žalilo cesarja, vender ga ni oplašilo, da bi se izneveril svojim nameram. Delal je na vse pretege, samo da bi rešil cesarstvo prepada.

In res je sosebnost v notranjih pokrajinah začela izdatno uspevati trgovina in poljedelstvo, ko je bil nekoliko mesecev mir, in mitnina je rasla od meseca do meseca. Vender je bilo denarstvo novega cesarstva jako na slabem.

Razen te nadloge je prišla še druga.

Že novembra 1864. l. je zahteval Napoleon plačilo vojnih stroškov, kateri so znašali 270 milijonov frankov! Te troške se je cesar Maksimilijan obvezal plačati v miramarski pogodbi. — Spoznal je, da Mehika še za svoje potrebe nima denarja dovolj, kamo-li, da bi poravnala toli ogromno vsoto.

Največ krivo pa je bilo to, da državne finance niso bile v večjih rokah; zakaj po nevednosti mehikanskih finančnih uradnikov je trpela državna

blagajna ogromno škodo. Zaprošil je torej Napoleona, da mu pošlje izvedenih finančnih uradnikov.

Pod vodstvom francoskega finančnega ravnatelja Langleja so nastopile jeseni 1865. l. res tako ugodne razmere na finančnem polji, o kateršnih še do tedaj ni bilo slišati v Mehiki. In že aprila meseca 1865. l., ko je padla Oajaka in so se Francozje nadejali boljše bodočnosti, sklenila je mehikanska finančna komisija v Parizu novo posojilo 50 milijonov dolarjev.

Izkušali so, kolikor se je dalo, da bi pomnožili državne dohodke. Najpotrebnejši pa je bil mir; zakaj vsaka država more le v mirnem času napredovati. No, dokler so po državi rojile še surove Juárezove čete, bil je pač vsak razvoj nemožen.

Da bi čim hitreje zatrl krvoločne republikance, izda Maksimilijan dné 3. oktobra 1865. l. nesrečni ukaz, da bode v 24. urah vstreljen vsakdo, kogar zaloté, da se z orožjem v roki borí proti francoski ali cesarskomehikanski vojni. Ta usodni ukaz je bil kesneje glavni vzrok cesarjeve obsodbe. Nesrečni vladar pač ni slutil, da je s tem ukrepom dregnil v sršenovo gnezdo.

Še ni vladal leto dnij, kar se je namesto boja začelo srdito klanje, katero je prisililo republikance, da so tudi oni jednako kruto ravnali s cesarskimi jetniki.

III.

No so prvega četrtletja 1865. l. združene severne države končale usodno državljansko vojsko z južnimi državami, začele so se zanimati za sosedno Mehiko.

Jezno so dotlej opazovali severni Amerikanci Napoleonovo politiko, toda posezati niso mogli vanjo, ker so imeli doma opravila polne roke. Ali zdaj, ko so sklenili z južnimi državami mir, prišla je voda na njih mlin.

Kakor smo že povedali, nikakor niso hoteli na američanskih tleh priznati nove monarhije. Pritožili so se najprej Napoleonu, da jim je tako rekoč pred vrati postavil cesarstvo, toda on se zato še zmenil ni. Zastonj sta predsednik združenih držav Jonzen in državni tajnik Zevard pri-govarjala Napoleonu, naj umakne svoje čete iz Mehike; zastonj sta pošiljala poslanstvo za poslanstvom v Pariz, Napoleon se je vedno izogibal odločnega odgovora.

Dné 6. decembra pa Zevard brezuvetno za-hteva, da se odpokličejo vse francoske čete ter zagrozi, da bodo sicer podpirali svojega so-seda in somišljenika Juárezza ter se pripravili proti Francozom na boj.

Ravno sedaj, ko Juárez ni imel nobene prave urejene vojske in nobene države — zadnje stolno mesto svoje, Kihuahua, izgubil je zajedno z isto imensko pokrajino jeseni 1865. l. ter je odtlej prebival v mejnem mesteci Pazo del Norte, priznale so ga združene države za predsednika mehikanske ljudovlade in mu zajedno pošiljale obilo orožja in denarja.

To pa je bilo oholemu francoskemu vladarju vender preveč in udal se je zahtevi republikancev.

Kar čez noč je francoski vetrenjak pozabil vsega, kar je obetal avstrijskemu princu; spominjal se ni več, da je Maksimilijana oplenil prijetnega in brezskrbnega življenja v Miramaru; žrtvoval je svojega varovanca gadni politiki.

Ze meseca februarija 1866. leta je naznanila francoska vlada združenim državam, da v treh oddelkih odpokliče svojo vojsko iz Mehike in da zadnji oddelek ostavi deželo novembra 1867. leta; cesar Maksimilijan pa ničesar ni slutil o teh dogovorih.

Odkar se je Amerika jela vtikati v mehikanske stvari, že niso mnogobrojne zmage cesarskih čet imele prejšnjih uspehov, in Mehikanci so slutili skorajšnji konec. Večina liberalcev velikih mest, kateri so se prej navdušeno izrekli za cesarstvo, pripravljala se je skrivoma, da prestopi v Juárezov tabor. Nekoliko jih je bilo vsaj toli poštenih, da so se odpovedali službam in dostojanstvom, katere jim je podelil cesar; dosti pa jih je uporabljalo svojo službo v to, da so izpodkopavali cesarstvo in njega stranko.

Kar se dostaje vojne, to so bili koncem leta 1865. njeni uspehi še precej povoljni.

V Mihoakanu je bil premagan republikanski general Riva Palacios, ko je napadel glavno mesto Morelija, in oktobra meseca je pri Amatlanu cesarski general Mendec razbil sovražne čete, katerim sta zapovedovala Arteaga in Salazar; ujeli so oba in Mendec ju je dal pri tej priči ustreliti. No, krvavo je plačal imenovani poveljnik ta svoj čin, kakor vidimo kesneje.

Prve zmešnjave so se začele na severu, in spomladi 1866. l. je bila zmaga za republikansko stranko tako rekoč gotova. V Oajaki pa so bile razmere take, da so se morale cesarske čete utaboriti v utrjenih mestih, in zveza z Mehiko je bila le slaba in slučajna.

V tem pa tudi združene države niso mirovale. Ni jim bilo dosti, kar so dosegle pri Napoleonu. Celó na Dunaji se je upiral njih poslanec Mr. Motley, da bi odšli novonabrani prostovoljci, ki bi spopolnili avstrijsko-mehikansko četo. In Avstrija, kateri je takrat ravno pred vrati stala velika vojska, morala je hočeš nočeš odpoklicati svoje ljudi, ki so se v Trstu že ukrcali.

Zdaj šele je uvidel Maksimilijan, da mora njegovo cesarstvo razpasti, če mu Francija ne pomaga v vojaških in denarnih rečeh. Odposlal je torej v Evropo zvestega svojega pristaša generala Almonteja, kateri naj bi Napoleonu popisal razmere njegovega cesarstva ter ga prosil pomoči.

Ko je poslanec dné 20. maja (1866. l.) stopil pred francoskega vladarja in mu pojasnil žalostni položaj Maksimilijana, hotel ni Napoleon ničesar slišati o kakšni podpori, češ da je Mehika prelomila miramarsko pogodbo, ker je plačevala prepočasi, zató mora poklicati vse svoje čete od ondod.

Predno je še to poročilo dospelo v Mehiko, zadeli so težki udarci omajano cesarstvo. — Dné 17. julija 1866. l. vrne se Juárez že tretjič iz Paso del Norte v Kihuahua, in še pred njegovim prihodom začnó povsod odhajati francoske čete. Le v Durangu, Saltilu in Montereju so bili še posamezni oddelki. Toda Juaristov to ni malo ni motilo; predobro so jih poučile združene države, da se Francozi ne obrnejo proti severu. Zató pa so tem huje pritiskali na cesarskega generala Mejijo, ki je še vedno stal ob reki Rio Grande, in so ga dné 20. julija potolkli pri Kamargu. Komaj se je držal toliko časa v Matamoru, da je ostanek svojih čet ukrcal na Verakruc.

Ta udarec je bil tem hujši, ker so Mejijeve čete bile najboljše izmed cesarsko-mehikanske vojske. No, nesreče še ni bilo dovolj! Tudi na jugu so bili Avstrijci nekolikokrat tepeni, in vojska se je bližala stolnemu mestu od te strani, kakor še nikoli, odkar je Maksimilijan došel semkaj.

Cesarska oblastva so slabela čimdalje bolj, in povsod so prestopali načelniki in komisarji z upravnim osebjem in polkovniki z manjšimi ali večjimi četami k Juárezu.

Čudo torej ni, da je bil cesar Maksimilijan hudó presenečen, ko je o njegovem poslanstvu dospela uradna vest od francoske vlade. Ako bi Napoleon III. nikakor ne dal nove pomoči, ostajalo mu ni drugega, nego odpovedati se kroni.

Maksimilijan se sedaj ni več nadejal pomoči od Napoleona, pač pa se je nanjo zanašala soproga, cesarica Šarlota, ki nikakor ni mogla misliti, da bi se Napoleon izneveril svoji besedi.

Dasiravno so visoko gospo kakor tudi njenega soproga globoko presunile skrbi, naporu in dogodki zadnjih tednov, sklenila je osebno potovati v Pariz, nadejaje se dobrega uspeha. — Poslovila se je jako ginljivo od cesarja ter se dné 8. julija odpeljala v Evropo. Hrabra gospa pač ni slutila, da nikoli več ne vidi ni dragega Maksimilijana ni Mehike.

Predno je še odšla cesarica, postavil se je Bazaine na čelo francoske vojske, ker je spoznal, kako nevarno je bilo nje stanje. Uspeh je bil ta, da Juaristi niso več motili združitve Francozov, nego zadovoljni so bili s tem, da so precej zasedli vse prostore, katere so zapustili Francozje.

Avgusta meseca so bila na ta način v njih rokah mesta Monterey, Saltilo in Durango; vzeli so Tampiko ter obkolili na južnem morji luke Tehuantepek, Akapulko, San Blas, Manzanilo, Mazatlan in Gvajmas takó, da niso imela omenjena mesta skoro nobene zveze več s svojo okolico. Toda še huje je vplival cesaričin odhod,

ker je jasno kazal, kakšna nevarnost je pretila cesarstvu.

Sredi julija se je govorilo mnogo o odkriti zaroti, in izgnalo se je veliko duhovnov in posvetne gospôde iz dežele. Zarota je hotela samo zatreti cesarstvo, ne pa, da bi dosegla kaj obćih koristij; zakaj zarotniki so bili nekoliko pristaši Juárezu, nekoliko duhovenstvo in pristaši bivšega diktatorja Sante Ane, ki je takrat bival v Novem Jorku.

Odkrita zarota je usodno vplivala na cesarja. Obšla ga je velika nezaupnost do spremstva. — Prav takrat je tudi liberalni prefekt v Guadalajari prestopil k Juárezu, in cesar je zvedel, da se je dosti državnih uradnikov skrivoma pogajalo z republikansko vlado.

Da bi se kolikor toliko obvaroval izdaje, imenoval je cesar dva Francoza vojnim in finančnim ministrom, toda maršal Bazaine se je precej odločno uprl temu imenovanju, kar je tudi odobril Napoleon.

Bilo je torej očito, da je Napoleon tedaj raztrgal vse vezi z Mehiko in brezobzirno zapustil Maksimilijana.

Dne 8. avgusta je stopila cesarica v Nazêru blizu Nanta na francosko zemljo ter se nemudoma napolnila v Pariz. Ali že pri prvem vzprejemu v Parizi je morala čutiti, kako je bil položaj izpremenjen.

Cesar Napoleon, ki je tedaj prebival v Sèn Kluji, dal jo je naprositi, naj mu svoje zahteve pismeno naznani po njegovem ministru zunanjih stvari.

Navzlic temu se odpravi zmočena in brezupna gospá v Sèn Klú. Šele po dolgem moledovanji jo vzprejme Napoleon mrzlo, pa ji odločno odbije vse prošnje. Niso ga omečile ni solze ni njeno upravičeno očitaje. Ostavila je Sèn Klú takó razvnetá, da se je spremstvo resno balo za nje zdravje.

Bilo bi sedaj najbolje, ko bi bila cesarica pregovorila Maksimilijana, da bi se kar najhitreje povrnil v Evropo. Ali umevno je, da se je vsa njena nrav protivila takemu koncu.

Iz Pariza je odpotovala Šarlota v Bruselj, kamor so jo klicale zapuščinske stvari njenega očeta, kralja belgijskega Leopolda I., ki je umrl dné 10. decembra 1865. leta, začetkom septembra pa v zapuščeni Miramare. Tukaj je sklenila čakati poročil iz Mehike in se potem napotiti v Rim do papeža.

Prihajajoča naznanila pa nikakor niso bila tolažna. — Slišala je le o zarotah, kakó so se izgubile cele pokrajine, čula tudi, da skoro propade vse cesarstvo. Kar je prebila tiste dni, ne dá se popisati iz lahka.

Tako tožna se odpravi v Rim, kamor dospé dné 26. septembra (1866. l.). Prijazni starček papež Pij IX. jo vzprejme zeló prijazno. Ravno ko se pogovarja s papežem, loti se je blaznost.

Nje domnevanje, da je zastrupljena ali da jo hočejo zastrupiti, da jo spremstvo izdá, da so se zarotili proti nji — vse to je kazalo dovolj, da je ubožica zblaznela, in spoznali so najizvedenejši

zdravniki, da je nje bolezen neozdravna. Odvedli so jo torej pod zdravniškim nadzorstvom v Miramare, cesarja pa brzojavno obvestili o grozni nesreči, ki ga je zadela.

Nadejali so se, da sirota hitreje okreva v prijetnem zraku in samoti tega kraja; toda za-
stoj je bila vsa skrb in ves trud zdravnikov —
nje um se ni zjasnil nikoli več.

Da bi živela v drugem zraku, odkazali so ji v njenem rojstnem kraju blizu Bruselja kraljevski grad Laken za stanovanje. Ondi živi ubožica v nekdanjem stanu, ne da bi zvedela kaj o žalostni usodi pokojnega soproga cesarja Maksimilijana.

Dočim je cesarica Šarlota meseca avgusta in septembra v takih duševnih stiskah živela v Evropi, tedaj se tudi Maksimilijanu onikraj morja ni godilo bolje.

Ko opazi, da ga je zapustila vsa liberalna stranka in da je pripravljen prestopiti k Juárezu, sklene meseca avgusta izpremeniti svoje ministerstvo; novo vlado sestavi Lares, predsednik najvišjega sodišča v Mehiki. Ker pa so bili udje nove vlade povsem klerikalci odpadli so še tisti liberalci, ki so bili do sedaj za cesarja. Čeravno se je Maksimilijan izrazil, da je sestava nove vlade le navadna izprememba državne uprave, vender je bil ta njegov korak usoden.

Ko se je prepričal, kako so ga zapuščali nekdanji pristaši, bilo bi najbolje, ako bi se bil precej odpovedal vladarstvu.

Vender je na tretjem prazniku nezavisnosti mehikanske dné 18. septembra 1866. l. svoj govor sklenil tako-le : „ . . . Stal bodem na prestolu, kamor me je poklicala volja naroda, vse težave me ne bodo odvrnile od moje dolžnosti ; *zakaj pravi Habsburžan nikoli v nevarnosti ne zapusti naroda svojega.* Izbrala me je večina naroda, da branim nje pravice proti sovražniku reda, imetka in prave nezavisnosti. Vse mogočni Bog bode nas torej varoval, zakaj sveta resnica je, da je glas narodov glas božji.“ Toda njegov govor ni napravil nobenega vtiska na poslušalce, našel ni nikakega odziva.

Le nesreča je prihajala za nesrečo, in skoro vsak dan je bolni cesar v gradu Čapultepku prejemal poročila o novih nezgodah. Na jugu se je udala toli važna Oajaka republikancem, na severu so Francozje prepuščali utrjena mesta z zalogami in strelivom cesarskim četam, katere pa so skoraj navadno nekaj dnij potem razobešale republikansko zastavo. A še bolj nego te izgube pretresla je cesarja nova zarota, ki je bila naperjena proti njega življenju.

Zasledil jo je skoro v zadnjem trenutku general O' Horan in usmrtiliso zategadelj edenindvajset udeležencev, katerim se je dokazalo hudodelstvo zarote.

Sedaj šele je spoznal cesar, da so dnevi njegovega vladanja šteti, da ga Napoleon III. ni samo zapustil, temveč ga tudi sklenil pehniti s prestola, predno bi odšli Francozje, da bi tem lože pomagal ustanoviti novo vlado.

Gnjusila se mu je mehikanska nezvestoba in licemerstvo, ki ga je obkrožalo in že se je pripravljalo, da odide v Evropo.

Delj časa je bila že v verakruški luki zasedrana avstrijska korveta „Dandolo“ njemu na razpolaganje, in res se je začetkom oktobra vkrcalo nekoliko njegove prtljage.

Ravno sedaj mu je tudi prišlo iz Evrope poročilo, kako nevarno je zbolela cesarica, in sklenil je trdno, da ostavi Mehiko, ter se zaradi bolezni za nekaj tednov preseli v Orizabo, od ondod pa odputuje k nesrečni soprogi svoji.

V Mehiki pa se je govorilo, da je vest o cesaričini bolezni iznajdena, in sicer zato, da bi se cesar tem lažje odpovedal vladanju. No, navzlic temu se je cesar pripravljalo na odhod.

Kakor hitro se je o tem razširila vest, obšla je cesarsko stranko velika brezupnost, Juaristi pa so se neizmerno veselili. Cesarski ministri so grozili, da odlože svoje službe, in moral jim je zapovedati maršal Bazaine, naj tudi nadalje opravljajo svoj posel, Maksimilijan pa je dné 21. oktobra ob 4. uri zjutraj v spremstvu 300 husarjev, katere je vodil polkovnik Kodolič, šel iz Čapultepka in se napotil v Orizabo. Spremljali so ga njegov zdravnik dr. Baš, profesor Bilimek (muzejski uradnik v Miramaru), njegov izpovednik pater Fischer, njegov pribočnik F. Rodriguez in ordinančni častnik Paradillo.

Kakor je Maksimilijan rekel Bazainu, nikakor ni hotel vzprejeti novega poslanca cesarja Napoleona III., generala Kastelanaua, kateri naj bi ga nagovarjal, naj se odpove prestolu.

Kastelanau je došel dné 12. oktobra v Verakruc, dné 21. pa v Mehiko. Na poti je srečal v Ajotli cesarja, toda nesrečni vladar je odklonil vsak razgovor ž njim.

Povsod, kjer je počival cesar, prihajale so deputacije in mu izražale svoje sožalje, da je cesarica zbolela; trosili so mu cvetlice na pot in metali rožne šopke na voz.

V Orizabi so ga vzprejeli jako slovesno; topovi so grmeli, ko se je peljal v mesto in se naselil v isti palači, katero mu je nekoč regentstvo pripravilo za stanovanje.

V Orizabi so bile takrat razven zvestih cesarskih husarjev — ondu imenovanih „sombreros chiquitos“ — tudi močne francoske posadke, torej je bil Maksimilijan dosti varen.

Tukaj je lahko premišljal, kako mu je bolje ostaviti deželo; ali naj odpotuje kot vladar in v Verakrucu nastavi novo regentstvo ter mu zapusti svoje določbe, ali naj v Orizabi ali Verakrucu odloži svojo krono.

Samo to je hotel dokazati svetu, da se ne umika Francozom, nego da iz svojega nagiba polaga izročeno mu oblast v roke mehikanskega naroda.

Gosposke so pričakovale vsakega dné njega odpoved; Kastelanau in Bazaine sta se trudila na vso moč, da bi pospešila ta korak.

V tem pa se je močno trudila klerikalna stranka, ki je prej tako slepo izpodkapala njegov prestol ter se kazala tako sovražno, pripraviti ga do tega, da bi opustil svojo namero. Obetala mu je denarja, čet in vsako pomoč. Rabila je pri tem patra Fišerja, ki je vedel pri cesarji ubrati pravo struno. Popisovali so mu žalostni položaj njegovih pristašev in ga rotili, naj ostane stanovit, da se potem cesarska stranka vsaj lahko pogaja z republikansko.

Zajedno sta se v Verakruci izkrcala generala Markvec in Miramon. Prišla sta iz Evrope, kamor ju je odposlal cesar po diplomatskih opravkih.

Hitela sta k njemu in dočim sta mu prigo-varjala, naj bi ostal, pojasnila sta mu tudi, da je usoda in življenje vseh zavisno od njegovega ukrepa in da obče stanje ni tako hudo nevarno.

In Maksimilijan je res omahoval.

Vedel je sicer, kako nezanesljiva je bila pomoč, katero mu je v zadnjem trenutku ponudila *cerkvena* stranka, toda zmagal je priziv na njegovo velikodušnost in požrtvovalnost.

Saj ga je doma v Evropi čakalo le brezposelno, tožno življenje; zakaj po izjavi zdravnikov ni malo ni bilo pričakovati, da bi mu ozdravela soproga; osamel je bil njega dom, uradno dostojanstvo svoje je žrtvoval mehikanski kroni; vrhu tega je tudi brez njega zmagala avstrijska mornarica leta 1866. pri Visu in drug je sedaj zaslužil nje vodstvo.

Ko bi ga tudi vse to ne prinudilo, da je ostal v nesrečni deželi, peklo ga je vsak dan čimdalje bolj prezirno ravnanje francoske politike.

Izdal je zató najprej slovesni preklic svojega dekreta z dné 3. oktobra leta 1865. ter je potem na dan 24. novembra (1866. leta) sklical državni in ministerski svet v Orizabo, kamor je tudi povabil Bazaina na razgovor; zajedno pa je zahteval narodno skupščino, katere naj bi se udeležile vse stranke in tam končno razsodile o usodi Mehike.

Dné 24. novembra obiščeta cesarja ministerski predsednik Lares in njega tovariš Lacunza, ki sta zvečer prej z ostalimi ministri in državnim svetom dospela v Orizabo.

Pri tej priliki Lacunza posebno poudarja, da se vsa država zanaša na svojega cesarja, ter ga opomni njegovega govora z dné 16. septembra, v katerem je rekel mimo drugega, „*da pravi Habsburžan v nevarnosti ne zapusti svojega naroda,*“ katerih besed se narod dobro spominja, *da se ne smé umekniti sovražniku, nego da mora ali zmagati ali pa častno pasti.*

Te besede so tako močno vplivale na Maksimilijana, da se je odločil ostati, in ostal je v svojo pogubo.

Dné 12. decembra zjutraj zapusti cesar Orizabo in se napoti v Pueblo, 14. decembra pa dospe v Ksonaka, grad četrť ure od Pueble. Tu se končno snide s francoskim poslancem Kastel-

nauom. Toda ves trud generalov je bil brez-uspešen. Maksimilijan se ni dal pregovoriti.

Francozom sedaj ni preostajalo drugega, nego prisiliti Maksimilijana do odpovedi in ga siloma odvesti v Evropo ali pa odpoklicati vse svoje čete in njega prepustiti usodi.

Napoleon je nato zapovedal, da se kar naj-hitreje vkrca njegova vojska.

Zajedno se je tudi (dné 13. decembra) nazna-nilo belgijsko-avstrijski četi, ali hoče stopiti v mehikansko vojsko ali pa se vrniti domov. Večina jih je šlo v Evropo, le nekoliko sto móž se je odločilo deliti usodo s cesarjem Maksimilijanom.

Dočim so se neprestano združevale francoske čete, približavala se je glavna republikanska vojska iz severnih in severo-zapadnih stranij, katero so vodili general Eskobedo (bivši mežgar), Kortina in Riva Palacij, še pred koncem leta Kverétaru. — Ko je padla Oajaka, pa je bila mehikanska dolina in zveza med stolnim mestom in morjem v nevarnosti; zakaj v Oajaki je bil republikanski general Porfirij Diaz s svojimi četami vsak čas pripravljen, da odrine proti Mehiki.

Kjer se cesarske posadke niso podale, vzeli so (republikanci) mesta naskokoma ter postrelili vse višje mehikanske častnike, francoske jetnike pa so izmenjavali za svoje.

Koncem leta 1866. so se zbrale francoske čete v Verakruci, kjer so se vkrcavale sredi januvarija 1867. leta.

Tačas je bil cesar Maksimilijan že v sredini svoje države. Še v Orizabi je dné 5. decembra 1866. leta izdal oglas, da obdrži vladarstvo le do prihodnje skupščine, katero je zahteval že ob državnem in ministerskem svétu dné 24. novembra; dné 10. decembra pa je razposlal njega minister zunanjih stvari v Mehiki okrožnico, v kateri se je bridko pritoževal o najnovejših odnošajih med Francijo in mehikanskim cesarstvom, rekši, da bi bila Francija najrajši dosedanjega zaveznika svojega pognala iz dežele, samo da bi delala po svoji volji.

Neposredno po posvetovanji v Orizabi se odpravita generala Miramon in Mejija proti severu, da bi ondu poskusila svojo srečo proti republikancem. Zajedno pa osnuje Markvez v Cuernavaki in drugih krajih južne Mehike četo, ki naj bi zadržavala pritiskujoče tolpe Porfirija Diaza, zakaj združujoči se Francozje nikakor niso več podpirali počasi prepadajočega cesarstva.

Dné 5. januarija 1867. leta dospé Maksimilijan iz Pueble v Mehiko.

Z vsakim korakom v notranje dežele se je zamotal nesrečni vladar globočje v neizogibno pogubo. Prepovedal si je vsak slovesni vzprejem in se naselil v hacijendi *de la Teja* med Mehiko in Čapultekom.

Tu je pod vodstvom patra Fišerja osnoval državno tajništvo ter se bržkone brez vse nadeje poprijel težkega posla; sklenil je odločno, do zadnjega trenutka izpolnovati svoje dolžnosti.

Dné 14. januvarija je bila velika seja skupnega ministerstva in državnega sveta, pri kateri je bil navzočen tudi maršal Bazaine kot vrhovni francoski poveljnik. V tej seji so se iz nova posvetovali o stvareh, tičočih se cesarstva, in *maršal je cesarju povedal v oči, da je izgubljen, ako se ne vkrcja ž njim vred.* Temu seveda so močno ugovarjali mehikanski ministri iz že navedenih vzrokov.

Pri svojem odhodu še je prigovarjal Bazaine nesrečnemu knezu, naj bi pod varstvom francoske vojske zapustil deželo, toda Maksimilijan se je temu odločno upiral, in zadnji francoski batalijoni so zapustili Mehiko ter odhajali v Verakruc.

Šele začetkom marcija so odplule francoske čete proti svoji domovini, ko so se pet let brezuspešno bojevale na mehikanskih tleh; pustile so v tuji zemlji nad tisoče padših junakov, katerih kri pa ni obrodila nobenega sadu. *Grozna zmešnjava je vladala sedaj, kakor nekoč pri njih prihodu v stari Montezumovi državi; zadušila jo je šele kri nesrečnega kneza, ki je žrtvoval svojo srečo, nadarjenost in viteško svojo moč nakanam nadutega Napoleona III. in katerega so sedaj Francozje zapustili vpričo skoro neizogibne pogube.*

IV.

Poliko da so odšli zadnji Francozje iz Mehike, že so od vseh stranij pritiskale sovražne čete. Ko je končno dospela vest, da je večina države zopet v republikanski oblasti in da so le še mesta kakor Kverétaro, Puebla, Mehika in Verakruc cesarska, zahteval je Maksimilijan, ki je sedaj že zdavna spoznal svoj in svojega cesarstva položaj, od ministerskega predsednika Laresa, naj mu pojasni *laži*, s katerimi so ga doslej slepili dan na dan. — Opomnil je, da je ostal le na prošnjo svoje stranke, katero samo je hotel varovati najhujšega zla, da se narodna skupščina težko snide in da je torej vprašanje, kaj naj se zgodi, da se začnó pogajanja.

Minister mu je odgovoril zelo dvoumno. Svetoval mu je namreč, naj zbere vse svoje vojne sile ter se ž njimi napoti v severno mesto, n. pr. v Kverétaro — tačasni glavni stan Miramona — da bi tako rešil stolno mesto vseh vojnih nezgod ter se od ondot pogajal s sovražniki, ako bi bilo potrebno.

Pretehtal je namreč dobro, da se bode s svojimi tovariši lahko skrivoma pogajal z na-

sprotniki, kadar ne bode cesarja tukaj. Premislil je tudi, da bi cesarjeva zmaga bolj koristila njemu in njegovi stranki, nego njemu samemu; ako pa podleže, ne izgine še vsa nadeja ravno tej stranki.

Maksimilijan pa je vendar slušal ministrov nasvet in je odločno odklonil zadnji poziv, da bi zapustil deželo, katerega mu je tačas poslal francoski vrhovni poveljnik iz Verakruca. Spoznal je namreč, da bi se mogel z republikanskimi vodji pogajati le na čelu vojske, ako bi se bilo sploh mogoče pogajati. Hotel se je pa tudi oprostiti obrekovanja, češ: ničesar še ni storil za svojo krono, samo drugi so se morali boriti zanj.

Brez posebnih priprav odide Maksimilijan dné 13. februvarija 1867. l. proti 8. uri zjutraj z 1600 možmi (pod poveljništvom polkovnika Lopeca), generalom Markvecem in Kastilom iz Mehike.

Po naredbi Markveca, ki je bil štabni poveljnik, ostali so *Avstrijci* v Mehiki; Markvec se je namreč bal, da bi kdo razven njega vplival na cesarja, mimo tega je dobro vedel, da bodo *zanesljivi Avstrijci* Mehiki izvrstni varuhi. Izmed Evropecev so spremljali cesarja le njegov zdravnik dr. Baš in dva služabnika: Tüdös in Severo, pater Fišer pa je ostal v Mehiki.

Tako je Maksimilijan ostavil mesto, katero je zdaj zadnjikrat videl, ob njem sta jezdila Markvec in Lopec, ki sta prouzročila katastrofo dné 16. junija 1867. leta; ž njima je šlo izdajstvo v Kverétaro!

Zvečer istega dné (13. febr.) se še pridruži cesarju v Kuantitlanu general Vidauri z jednim škadronom avstrijskih huzarjev. Ž njim pride tudi cesarjev rojak polkovnik knez Salm-Salm, ki se je slavno boril v severoameriški državljanski vojski in je po zmagi združenih držav dospel v Mehiko.

Ko je Maksimilijan ostavil stolno mesto, bilo je v neposredni njega straži le kakih 50 do 60 huzarjev in ulancev bivšega avstrijskega kardela.

Le siloma se je pomikala mala cesarska vojska iz Mehike proti Kverétaru, a vender so se ji po nekaj majhnih praskah umeknile nasprotniške republikanske čete in se napotile h glavni Eskobedovi armadi.

Dné 19. februvarija zjutraj dospé Maksimilijan s svojim moštvom v Kverétaro ter se ondu združi s četami Miramona, Mejije in Mendeca.

Bilo je takrat vsega skup 9000 mož cesarske vojske v Kverétaru.

Ni še minil dober mesec, odkar so Francozje ostavili deželo, in že je imelo cesarstvo samo nekaj mest v svoji oblasti. — Na jugu v Jukatanu, kjer so se cesarski generali bojevali na življenje in smrt, na severu v Sonóri, na obalih Tihega morja, kjer so republikanci siloma vzeli luki Tehuantepek in S. Blas, pa do mehikanskega zaliva, kjer sta se v Verakruci združili cesarski posadki iz Orizabe in Kordobe, da bi se branile tem uspešneje: povsod je propala cesarska oblast in veljava.

Že za nekaj dnij (dné 8. marcija) je Kverétaro obkolila Eskobedova vojska, kateri se je pridružil Riva Palacios z drugimi generali. Vender tudi Maksimilijan ni držal rok križem, in na vso moč se je utrjevalo mesto, čegar veliki samostani so prav dobro rabili za branišča.

Da se lože umeje nastopno obleganje, popišem tukaj na kratko mesto in njega okolico.

Kverétaro, glavno mesto istoimenske pokrajine, je jedno najstarejših mest mehikanskih. Tod mimo drži velika cesta iz Mehike v San Louis Potozi. Zidano je na holmci, raztezaje se v poševnem čveterokotniku od severovzhoda proti severozapadu ter šteje blizu 30.000 stanovnikov, ima tri velike trge, dosti krasnih palač in lepih vodometov, 15 cerkvâ, osem miniških in tri nunske samostane. — Najznamenitejše poslopje je nunski samostan sv. Klare, čegar notranjost je skoro podobna kakemu mestu. Na vrhu holmca stoji na vzhodnem konci mesla frančiškanski samostan sv. Križa. Mesto ima več dobrodelnih zavodov in dobrih šol in star sloveč vodovod (*Cañeria*). Tu je velika predilnica (prva v deželi), dosti družih tvornic, sósebn pa nekoliko izvrstnih usnjarnic. — Iz prva je bilo Kverétaro glavno taborišče Otomi-Indijancev, katerih poglavar Fernando de Tapia je bil leta 1531. najbolj goreči spreobrnjenec, ko so Španci podjarmili mesto. Nizko trdnjavsko zidovje, ki oklepa mesto, pa je iz novejših časov.

Kakih deset minut od mesta se vzdiguje na zapadni strani holm Cerro de las Campanas (zvonov holm), ki je gosto z grmovjem obrasten in na severni strani precej strm. Na levi (zapadni) strani mesta se širi rodovita in dobro obdelana ravnina, katero na sever in vzhod mejé gvadalajarske gore.

Za oblege so zasedli sovražniki vse bližnje holmce in griče; v cesarskih rokah je bilo le mesto z utrjenim samostanom Sv. Križa (La Cruz) in Cerro de las Campanas, na katerem je bil takrat glavni stan cesarske vojske; mesto pa sicer ni bilo posebno dobro utrjeno; za utrbo ni bilo dovolj časa, akoprem se je delalo na vse pretege.

Bilo bi še možno, da bi cesar s vsemi svojimi četami prodril iz mesta, popustivši ondu topove in ostalo vojno pripravo ter krenil protistolnemu mestu ali morju toda v bojnem svétu so ukrenili drugače.

Sklenili so do skrajnosti braniti Kverétaro, zajedno pa odposlati Merkveca v Mehiko, da bi ondu nabral novih čet, preskrbel denarja in se potem vrnil in otel trdnjavo.

Mislili so namreč, da bi se Juárez moral pogajati s cesarjem, ako bi republikanska vojska brezuspešno oblegala Kverétaro in bi jo potem z novo pomočjo premagali cesarski vojaki.

Da bi sovražnikovo pozornost obrnili od Markvecovega odhoda, napade dné 22. marcija zjutraj general Miramon z 2000 možmi sovražni oddelek, ki ves osupel popusti vso svojo bojno pripravo in živež.

Pri tej priliki zapleni Miramon 22 vóz z živežem, 60 volov in 200 ovac in koz ter se okolo 9. ure predpoldne vrne v trdnjavo, ob 11. uri po noči pa odrine Markvec z generalom Vidaurijem in 1100 konjeniki proti Mehiki ter srečno prekorači sovražne vrste, v Kverétaru pa ostane cesar na čelu 7900 mož s knezom Salm-Sal-mom in generaloma Miramonom in Mejijo. — Namesto Markveca je zdaj imenovan štabnim poveljnikom general Severo Kastilo, ki se je zajedno z Miramonom izšolal v vojaški šoli v Čapultepku in kateri je res zaradi zaslug prejel visoko dostojanstvo.

Markvec je z zadržki, a vendar srečno došel v Mehiko. — Brž po svojem prihodu nastavi v imeni cesarjevem novo ministerstvo, (Vidauri in dr.), začne brez vse milosti nabirati vojakov in razpisavati davke, kateri so se morali précej plačevati. Svojevoljno zapira meščane in zahteva od njih visoko odkupnino, razven tega pa še prisili vladni list „Diario del Imperio“, da razglša najnesramnejše laži o stanju v Kverétaru, katere mu narekuje on sam.

Vse te grozovitosti je izvrševal le na svojo roko; o vsem tem še cesar ničesar slutil ni.

Da bi pomagal nesrečnemu vladarju, kar je bila njegova naloga, zato se niti ni menil. Računal je le na svojo korist.

Od začetka marcija je že stiskal Porfirij Diaz, čegar konjeniki so se prikazovali že okolo

Mehike, važno Pueblo, in Markvec je sklenil, da jo reši sovražnika.

Ker pa stvari ni dobro pretehtal in ker ni bil posebno dober vojskovodja, napade z nedostatnim krdelom Diaza, toda hudo ga potolčejo, Pueblo pa vzamejo naskokoma republikanci že dne 2. aprila.

Razkačen zaradi tega poraza, vrne se Markvec v Mehiko še svojeglavnejši in surovejši, nego je bil kdaj prej, in iz nova stiska meščanstvo. Trgovci zapro prodajalnice, kakor v najhujših časih ljudovlade, in trgi in ulice so čisto prazni. A nesreče še ni bilo dovolj; précej, ko je vzel Pueblo, odpravi se Porfirij Diaz proti stolnemu mestu.

Ker je Markvec imel dovolj čet in mnogobrojno konjico, napredovali so oblegovalci jako počasi. Toda beda je bila posebno med siromašnim prebivalstvom že od začetka velika in se je grozno pomnožila, dokler se mesto ni podalo.

Dočim se o borečem Maksimilijanu in njega tovariših ni nič zvedelo v Mehiko, oblegala je zdaj v začetku aprila nad 30.000 močna republikanska vojska Kverétaro. Bili so ondu zbrani najzagrizenejši sovražniki cesarjevi, njim na čelu divji Eskobedo.

Za oblege se je izkazal cesar Maksimilijan pač vrednega presvetle rodovine svoje in prevrednega za ljudstvo, katero si ga je izvolilo za vladarja. Bil je vedno v nevarnostih, in sicer v takih, katere bi potrle vsakega še tako značaj-

nega moža, a on se ni dal omamiti. Sedaj, ko mu je pretila nevarnost od zunaj, zalezoval ga je izdajalec v lastnem taboru.

Že dné 16. aprila je zvedel, kako nesramno ga je zapustil Markvec, od tega dné pa do sramotne Lopecove izdaje moral se je varovati na vse strani.

Zveza na zunaj je bila kmalu nemožna. Pet njegovih kurirjev so zasačili sovražniki in jih obesili pred stiskanim mestom; živež je pošel do cela, in že dolge tedne se je hranila posadka z mulinim mesom. Naposled ji je pohajalo tudi strelivo; da bi si kolikor toliko pomagali, uporabljali so izstreljene sovražnikove kroglice, katere so nabirali meščani, in so končno razdrli svinčeno streho ondotnega Iturbi-dovega gledališča, da so vlivali kroglice. *Cesar je živel kakor prosti vojak.* Dočim so se njegovi generali gostili z izbranimi jedili, živel je Maksimilijan le ob konjskem mesu in tortilah. Nikoli ni bil pobit in nobeden njegovih častnikov se ni tako izpostavljal nevarnostim, kakor on, pripisovati je le njegovi hrabrosti in neustrašenosti, da se je mesto vzdržalo tako dolgo, dočim je spremstvo njegovo svetovalo že zdavnaj, da bi se udali.

Že večkrat bi bil s svojimi konjeniki lahko prodril sovražne vrste, ali ni hotel ostaviti svojih tovarišev, dasi je dobro vedel, da jih je bilo dosti pripravljenih deliti z njim usodo. Slutil je dobri mož, da zapade tudi njega življenje, kedar se udá mesto.

„*Dobro vem, da me ustrelé, brž ko me ujamejo; toda pasti z mečem v roci je usoda in ne sramotno*“,

dejal je večkrat: „*no, rajši da pobegnem, borim se častno do konca*“.

Za svoje vojake je skrbel po očetovsko; bil je mil proti meščanom in usmiljen sovražnikom, katere so dobili obleganci v roké. Često so mu prigovarjali njegovi častniki, naj bi velel postreliti jetnike, a odgovarjal jim je: „*Ne maram, da bi se zaradi mene prelivala kri; ako bode izid srečen, dobro, ako ne, bode vsaj mirna moja vest.*“

Neumorno je nadziral straže, ogledoval najopasnejše kraje, dasi je bil povsod izpostavljen sovražnim kroglijam. Iskal je junaške smrti, pa je ni našel.

Proti koncu meseca aprila, ko je po hudi oblegi naraščala beda meščanov in cesarske vojske, sklenili so napasti oblegovalce.

Dne 27. aprila o 5. uri zjutraj napade general *Mendec* z izbrano svojo četo s tovarišem knezom Salm-Salmom popolnoma nepripravljenega sovražnika, vzame mu 21 topov in pripelje vrhu tega 500 jetnikov v mesto. To pa je bilo delo jedne same ure. Toda ta izpad je koristil obleganecem zelo malo.

Dosedaj se o Markveci iz Mehike ni zvedelo ničesar. Končno pa vendar srečno dospó neka-tera pisma v Kverétaro, in šele sedaj zvé Maksimilijan, kako sramotno je Markvec v tem času zlorabil njegovo ime in oblast.

Slovesno je cesar ugovarjal v odprtem pismu, katero mu je pač na čast, stvari same pa že ni mogel izpremeniti. Poročila iz stolnega mesta kakor tudi žalostno stanje oblegane trdnjave, dajale so

povoda dovolj, da bi predrli sovražne vrste. Kruha že zdavnaj ni bilo več, in živeli so samo ob konjskem in mulinem mesu: ali tudi to je že pohajalo. V mestu so razsajale nevarne bolezni, in tudi vojaki so izgubili srčnost, čeravno so vselej izpadaje zapodili dosti večje sovražno krdelo ter se le umeknili preveliki moči.

Ker dosedanji izpadi niso bili dovolj uspešni, sklene vojni svet, da plane ponoči dné 14. maja vsa vojska iz mesta in zagradi sovražnika na vso moč. Spomina vredno je, da je tudi Eskobedo skoro za isti čas, namreč za jutro dné 15. maja odredil, splošni naskok. Ali izostalo je oboje: izpad Maksimilijanov, ker njegovi generali niso bili pripravljeni o določeni uri, napad Eskobeda pa, ker je bil nepotreben. *To je povzročil izdajalec, katerega si je Maksimilijan gojil na svojih prsih.*

V vrsti njegovih častnikov je bil poveljnik konjiškega polka cesarice (de la Emparadriz), polkovnik Miguel Lopec, kateremu je Maksimilijan izkazal dokaj dobrot — *bil je celo kum njegovim otrokom. Izročil mu je za oblege poveljništvo trdnjave sv. Križa ter ga imenoval za svojega pribočnika* in ravno ta mož, o čegar poštenosti in naklonjenosti cesar ni malo ni dvojil, izdal ga je!

Štiri dni, predno je padlo mesto, izmuznil se je ta licemerec iz trdnjave v glavni stan generala Eskobeda, kjer sta se pogodila tako, da

mu Eskobedo plača 18.000 „pezov“ (blizu 36.000 gld. a. v.)*, ako se Kverétaro udá.

Na vse zgodaj je prišel dné 15. maja v sovražni tabor ter odvedel oddelek republikanskih čet skozi nek predor trdnjavskega zidu v mesto, spremil ga do cesarske straže, velel ondu svojim četam odložiti orožje, trdnjavo pa prepustiti prišlemu oddelku. *Dà, zapovedal je celo ondotnemu topniškemu oddelku, naj nameri svoje topove na sv. Križ, rekši, da se je ondu uprl jeden vojaških oddelkov.*

Sevéda bi se bili cesarski vojaki branili, ko bi bili spoznali sovražno krdelo, a bila je še tema in vrhu tega jim je zapovedal njih poveljnik, naj ostavijo prostor. Dočim je lopov odhajal skozi jedna vrata, vsipali so se skozi druga sovražniki in brzo zasedli vse prostore.

Ko se je vršilo vse to, spal je še Maksimilijan mirno. Toda brž ko se vzbudi, zapazi, da se godi nekaj izrednega. Precej vzbudi kneza Salm-Salma, njima se pridruži general Kastilo, podpolkovnik Paradilo, tajnik Blasio, in vsi hité iz samostana. Ko dospó do vrat, zasedla je že sovražna straža pot, a vender je izpuste, ker zakliče sovražni polkovnik *Jozé Rinkon Galardo*, stoječ ondu z Lopecom, ravno

* Resnično je, da je bila na izročitev Kverétara pogojena vsota 18.000 pezov, toda Lopec se je kesneje zastonj trudil, da bi prejel od republikanske vlade sramotno svojo nagrado. *To je očita kazen božja in nekakšno zadostilo za hudobno njegovo dejanje.*

ko mu le-ta nekaj šepeta na uho: „*Que pasen, son paysanos!*“ („Izhod jim je prost, ker so državljani.“)

S svojim spremstvom hiti cesar na dobro utrjeni grič Cerro de las Campañas, kamor dospó tudi njegovi ogerski husarji, nekaj njegovih generalov in častnikov, ki so srečno predrli sovražno stražo. Ondu pričakuje Miramona z njegovim oddelkom.

Do sedaj se je streljalo le malo, pa vender je bilo že vse mesto po konci. Iz Sv. Križa je zavzel republikanski general vse prostore cesarskih, ki so vpili v jednomer: „*Živela sloboda!*“ *Le Miramon se ni hotel udati; naglo je zbral na kapucinski cesti oddelek cesaričinega polka in se postavil v bran.* A precej iz začetka ga obstreli republikanski častnik v lice ter ga oslepi. Ko pade, ujame ga sovražnik z vsem njegovim krdelom.

Na griči de las Campañas, kamor se je v naglici rešil Maksimilijan z generali Mejijo, Kastilom, Avelanom in knezom Salm-Salmom, združil se je ostanek cesarskih čet in še jedenkrat jih je naučila misel, da bi predrli sovražne vrste.

A bilo je že prepozno; zakaj obkolilo je grič več batalijonov pehote in skoro vsa sovražna konjica. Branili so se sicer zelo hrabro, ali kaj jim je koristilo ko niso imeli več, nego samo 5 do 6 topov, in cesarskim vojakom je upadel pogum. Ko Maksimilijan zvé o Miramonovi nesreči, misliti ni bilo več na beg. Celo Mejija svetuje, naj bi se podali. Nekoliko trenutkov se posvetuje cesar z vernimi pristaši dočim sovražniki strašno streljajo, potem

pa veli žalosten razpeti belo zastavo. S tem je bilo uničeno *tretje* cesarstvo v Mehiki.*

Podal pa se je Maksimilijan le s pogojem, da ustrele njega prvega, ako bi postrelili jetnike, in da njegovega trupla ne bi razmesarili.

Ubogi cesar, odbila je njegova ura! Predno je še mislil na rešitev in predno se je mogel rešiti, že je razpadel njegov prestol ter njega, plemenito dušo, pokopal pod svojimi razvalinami. Izdihnil je mesec dni kesneje dné 19. junija 1867. leta na istem griči skoro na istem torišči.

Kmalu potem, ko cesar razvije belo zastavo, prijezdi republikanski general Aureliano Rivera, razjaše in spoštljivo pozdravi cesarja, brani se pa vzprejeti ponudeni meč; vzprejme ga šele general Mirafuentes, Maksimilijana in spremstvo mu pa z godbo odvede sovražni general Riva Palacios nazaj v samostan Sv. Križa, katerega je še pred dvema urama ostavil kot vladar. Oj, usoda!

Rdečica je morala oblitati sovražnika, ko najde v Kverétaru samo 5000 mož, ki so se toli sijajno branili 72 dnij skoro sedemkrat večji množici. Mislil je, da posadka šteje najmenj 10.000 mož, in jezilo ga je tembolj, ker je to peščico iztrganih in utrujenih vojakov dobil le po izdaji. Dokler so republikanske čete odvajale cesarja in njegove zveste v Sv. Križ, ki jim je bil odločen za ječo, drla je zmagovita vojska, presenečena po svojem uspehu, od vseh platij v Kverétaro.

* Montezuma-Iturbide-Maksimilijan.

Takoj je bil udušen vsak upor, in ko je zasijalo jutranje solnce, bil je začetek žaloigre že skoro pri konci.

Eskobedo in njega častniki so bili kar vinjeni od veselja, ker so ujeli cesarja, in précej po svojem vходу v mesto je poročil Juárezu v San Luis Potozi, da bo dal Maksimilijana soditi po vojnem sodišči.

Tri dni potem (dné 18. maja) zasačijo tudi hrabrega in zvestega Maksimilijanovega generala Mendeca. Izdan po Lopeci, ko se je vzelo mesto Kverétaro, ni se mogel več pridružiti cesarju, nego se je skril v hiši nekega prijatelja med drva. Ondu ga najdejo vstajniki, dadó mu dve uri časa, da se posloví pri svoji obitelji in se pripravi na smrt; potem ga odvedejo v drevored in mu zapovedó da se z obrazom postavi proti zidu. Prosil je sicer siromak; da ga ne bi ustrelili v hrbet kot izdajalca, toda njegova prošnja je bila zastonj. S tlečo smodko v ustih poklekne k zidu ter hrabro zakliče: „Ogenj!“ . . . Tako jim je zadostil za usmrtitev Arteaga in Salazarja. Ali če bi tudi ta dva še živela, venderle bi bil moral umreti, ker se je zmiraj zmagovito boril nasproti vstajniškim četam.

Res je bila njegova smrt grozna predigra žalostnega konca Maksimilijanovega.

V.

Nest, da je cesar ujet, razširila se je bliskoma po vseh državah ter je v Evropi vzbudila občo usuplost in pomilovanje.

Že mesec dnij prej je prosila avstrijska vlada predsednika Združenih držav, naj bi se potegnil za življenje in prostost nadvojvode in to zato, ker se je za amerikanske državljanske vojne posebno prijateljski vedla proti omenjenim državam. Državni tajnik Zevard je sicer obetal svojo pomoč, ali izposlovati ni mogel ničesar pri Juárezi.

V samostanu Sv. Križa je bil ujet cesar samo tri dni; dné 18. maja so ga odvedli v bivši nunski samostan Sv. Terezije, kmalu potem pa v kapucinski (de Capuchinas), kjer je ostal do svoje smrti.

Kakor je poročal avstrijski poslanec baron Lago svoji vladi na Dunaj, nastanili so cesarja v celici, ki je bila na konci hodnika v prvem nadstropji; bila je po priliki deset korakov dolga in šest korakov široka, v nji ni bilo razven vojaške postelje, jedne omare in pet stolov nikakega pohištva: imela je opečnat tlak in jedna vrata in okno na hodnik. — Pred vrati je stala močna

straža, pod oknom pa je ležal na rogoznici jeden častnik.*

Ponoči so stražili pred cesarsko stanico jeden general in trije polkovniki, vsi z nabasanimi samokresi v rokah.

Na istem hodniku sta bili še dve drugi celici, v kateri sta bila ujeta generala Miramon in Mejija; v dveh drugih pa so bili cesarjev zdravnik dr. Baš in cesarjeva služabnika Gril in Severo. Zadnji trije niso bili ujeti.

Prihajalo je dosti radovednih obiskovalcev, s katerimi je bil cesar navzlic svojemu bolehanju zelo prijazen.

Ker je že hudo bolehal, obiskaval ga je tudi glavni zdravnik republikanske vojne dr. Riva de Neyra, in Eskobedo je dovolil, da so njemu in ujetim njegovim tovarišem smeli prijatelji pošiljati vina, jedil in obleke.

Dne 19. maja je prišel k cesarju sam Eskobedo z generalom Diazom de Leon in polkovnikom Villanueva.

Pri tej priliki mu je predlagal nesrečni vladar to-le: prvič, da zapove dosedaj cesarskima mestoma Mehiki in Verakruc, naj se precej udasta republiki; drugič, da se odpove nesrečnemu prestolu in da se ne bode več vtikal v mehikanske stvari, in sicer proti temu, da izpusté njega in njegovo spremstvo ter jim dajo telesno stražo

* štorija.

do Verakruca, kjer bi se potem vkrcali; naposled pa še prosi, naj bi republikanska vlada prizanesla bivšim njegovim mehikanskim častnikom.

Tega predloga Eskobedo ni vzprejel.

Šele za štirinajst dnij, odkar so ga ujeli, zvedel je Maksimilijan, da ga nameravajo postaviti pred vojno sodišče ter ga tožiti veleizdaje proti mehikanski republiki in njenim postavam.

Zastonj se je sklicaval na to, da ga je večina naroda poklicala z radovoljno volitvijo v deželo, da so ga pripoznale vse evropske vele-vlasti, da ga torej more soditi le *mednarodno* sodišče ali pa vsaj *narodna skupščina*.

Da je smel povabiti tedaj v Mehiki bivajoče odposlance raznih evropskih držav, kakor tudi nekaj najglasovitejših odvetnikov stolnega mesta v posvetovanje in v svojo brambo, bilo je vse, kar so mu dovolili; Porfiriju Diazu pa, ki je ondaj oblegal stolno mesto, naročila je vlada, naj ne zavira Maksimilijanovih poročil v Mehiko.

Kako je v tem času v stolnem mestu razsajal general Markvec, poročali smo prej. Da se ljudstvo ne bi uprlo, razglašal je še pozneje, ko je padlo mesto Kverétaro, kako hrabro se je branil cesar in da že prihaja njegova pomoč.

Ali že dné 28. maja se je razširila vest, da je cesar pozval pruskega zastopnika barona Magnusa, naj pride z odvetnikom Marijanom Rivo Palacijem (očetom republikanskega generala

R. Palacija) in Rafaelom Martinezom de la Torre k njemu, ker ga že prihodnjih dni namerja soditi vojaško sodišče.

Vsakdo bi sedaj mislil, da je Markvec izpremenil svoje ravnanje. Ali temu ni bilo tako. Razglasil je precej, da je ta vest izmišljena, in je, kolikor se je dalo, zadrževal tuje ministre in odvetnike. Vender se je posrečilo baronu Magnusu, da so dne 1. in 2. junija odpotovali on, avstrijski, belgijski in italijanski odposlanec z omenjenimi odvetniki, katerim se je pridružil tudi odvetnik Evladio Ortega, ki je slul za izbornega pravnika in govornika.

V stolnem mestu je ta čas vladala grozna razburjenost; zakaj pohajal je živež, in dne 8. junija so se na več krajih zbirale tolpe sestradanega ljudstva, ki so terjale kruha. Vlomile so na čelu prefekta generala O' Horana več skladišč in zasebnih stanovanj, no vender dobjeni živež nikakor ni zadoščal sestradani množici.

Sila je prikipela do vrhunca in že je prihodnje jutro mislilo ljudstvo, katero so vzbudili neprestani streli iz topov, da je Porfirij Diaz, kateri je baje vedel, kako je v mestu, zapovedal obči naskok. Toda zgodilo se je ravno nasprotno.

Planil je namreč general Markvec z 200 možmi pehote in 1800 konjeniki iz mesta, da bi predrl tolpe oblegovalcev; ali krvavo so ga natepli in zapodili v mesto nazaj.

Ni ta ponesrečeni poskus, niti vest, da je cesar ujet, nista spametovala Markveca. Stiskal je še huje mesto, nego li kdaj. Pozaprl je vse odlične osebe in od vsake zahteval po 15.000 *tolarjev* odkupnine. — Kdor je plačal, rešen je bil nadloge, kdor pa ni mogel, stradal je v zaporu brez vsakeršne hrane.

Razjarjenost liberalne stranke proti generalu Markvecu in proti vsem tujim častnikom in vojakom, služečim pod njegovim poveljništvom, bila je nepopisna, ker liberalci so bili prepričani, da jim je usoda Maksimilijana vsekakor že znana. Očitali so jim, da prelivajo kri iz same trdovratnosti in pristranosti. Zato bi se morali brž potem, ko bi bila vzeta Mehika, pomoriti vsi mehikanski in evropski častniki. Cesar sam je Markveca imenoval *nesramnega izdajalca*, kateri je potem, ko je ostavil Kverétaro, vedno le ravnal proti njegovim ukazom. Ko bi bil združil svoje čete z onimi v Mehiki in potem prišel pred Kverétaro, gotovo bi bil po cesarjevih mislih sovražnik sijajno premagan. Tako pa so še ob generalovi nepokorščini razbili vsi naklepi. Umevno je torej, da je vsak daljši upor proti republikancem cesarju le škodoval.

Dné 5. junija najde v Kverétaro dospevši baron Magnus in njegovo spremstvo cesarja zelo bolnega, a vender bistrega duhá. Govoril je z njimi jako mirno o svoji usodi. Magnusu je zaupal največ. Zadnjemu in avstrijskemu odposlancu

baronu Lagu je dovolil Eskobedo, da smeta k cesarju, kedarkoli jima je drago. Baron Magnus se je trudil s knezom Salm-Salmom na vse kriplje, da bi rešil Maksimilijana in ga oslobodil ter je k temu priganjal tudi ostale evropske odposlance. Ali tudi Kverétarsko prebivalstvo, kateremu se je prikupil za oblege, bilo je vneto za Maksimilijana. Eskobedo in ž njim jednako misleči generali pa so srdito opazali vse napore in priprave, ki so se delale zaradi rešitve visokega jetnika; sklenili so ga vsekakor pogubiti.

Predno se je še sešlo sodišče, (dné 8. junija) izpustili so republikanci vse manjše cesarske častnike (ki so še istega dne ostavili Kverétaro), ostalim pa od kapitana navzgor do generala so prisodili 3 do 6 let zaporu po raznih mestih države, a dne 10. junija se je raznesla po mestu vest, da so bili polkovniki obsojeni na 7 let in da so précej bili odpravljeni, generalom pa da je bila odmerjena kazen desetih let.

Takó so torej plačali zveste cesarjeve pristaše, česa naj bi se potem nadejal on sam?

Dne 13. junija je pričelo vojno sodišče svoje seje v Iturbidovem gledališči, kamor je pozvalo „Maksimilijana Habsburškega“ in njegova generala Miramona in Mejijo.

Pomnožili so istega dne vse straže, in Eskobedo je prisilil vse evropske poslance, da so šli iz mesta.

Vojno sodišče, ki je bilo sestavljeno od šestih kapetanov, katerim je predsedoval jeden podpolkovnik (Platon Sanhez), nikakor ni poštevalo vsebine zatožbe, šlo se je samo za obsodbo, ki je bila že naprej gotova. Cesar se zaradi bolezni in žaljenega samočutja ni udeleževal sodnih sej, Miramona in Mejija pa so primórali, da sta prišla pred občinstvo na oder.

Cesarjevi zagovorniki so v prvi vrsti omenjenemu sodišču odrekali vsako pristojnost ter predlagali, naj bi cesarja postavili pred sodišče, sestavljeno izmed generalov ali pa pred narodno sodišče. Ker je bil ta predlog odbit, napotila sta se neustrašni baron Magnus in cesarjev zagovornik Martinez de la Torre takoj naravnost v San Luis de Potozi, da bi ondi pri vladi dosegla kak uspeh ali pa vsaj odlog sodne obravnave.

Zjutraj dné 14. junija so začeli odvetniki braniti cesarja, a bilo je vse zastonj; zakaj že nastopnega dné 15. junija ob deseti uri zvečer je bila obsodba izrečena ter po Eskobedu tudi podpisana. Dne 16. junija ob treh popoldne bi morali biti Maksimilijan Habsburški in generala Miguel Miramon in Tomaž Mejija ustreljeni.

V tem dospe ukaz najvišje oblasti iz San Luis de Potozi, da jih ustrele šele 19. junija.

Baron Magnus je izposloval ta predlog, da bi v tem predsedniku in njegovemu ministerstvu predložil prošnjo za cesarjevo življenje, toda Juárez mu je prošnjo odločno odbil.

Odpotoval je torej s tovarišem v Kverétaro, od koder je še jedenkrat, in sicer zadnjič *slovesno* brzojavnim potom ugovarjal krutemu maščevanju republike ter v imeni *vse* Evrope ponujal poroštvo, da hode republika varna vseh bodočih zahtev Maksimilijanovih. Toda njegov ugovor je bil glas vpijočega v puščavi. Zavrnil ga je Juárezov minister, češ, da predsednik ne potrebuje *nikakega poročta, pač pa, da zahteva Maksimilijanovo življenje!*

Maksimilijan je bil sedaj jedino v rokah generala Eskobeda. Lahko bi ga bil rešil ali izpustil, toda ravnal je ravno nasprotno. Zvedel je po polkovniku Palaciji, kako sta knez Salm-Salm in kneginja, njegova soproga, vse pripravila za Maksimilijanov beg, pa ju je dal najstrožje opazovati in zadržavati, samo da je preprečil njiju namere.

Dne 15. junija poroči Mejija cesarju, da je umrla cesarica, kar mu zvečer naznani tudi general Eskobedo.

„*Spet jedna vez mojega življenja menj!*“ dejal je Maksimilijan tožno svojemu zdravniku, ki mu je tačas opravljal tajniške posle; baronu Lagu pa je pisal: „*Zvedel sem ravnokar, da je uboga moja soproga rešena vsega trpljenja; dasi to poročilo hudo stiska moje srce, vender mi je v tem trenutku v veliko tolažbo.*“ . . .

Radovedneži so sedaj nehali dohajati k cesarju, bil je pri njem samo zdravnik dr. Baš in dva evropska služabnika: Gril in Tüdös.

Proti poldnevu dne 15. junija pride izpovednik pater Soria, katerega je cesarju priporočil njegov zagovornik Vazkvez, da bi nesrečnega kneza pripravljaj na smrt.

Nastopnega dne okolo 11. ure dopoldne dospeta general Refugio Gonzalez in polkovnik Miguel Palacios z vojaškim oddelkom v samostan in razpostavita vojake po hodniku; novi fiškal Gonzales prebere na to cesarju in potem obema generaloma pri odprtih vratih *smrtno obsodbo*.

Cesar ga posluša zelo mirno in reče svojemu zdravniku, ko fiškal odide: „*Lahko Vam rečem, da je smrt dosti lažja, nego sem si jo mislil. Sedaj sem čisto pripravljen.*“

Zadnjih dnij ni nikdo smel v cesarjevo sobo razven izpovednik. Predzadnji dan pred smrtjo poslovil se je cesar pri zdravniku in služabnikoma. Dal je zdravniku svoj zaročni prstan, rekši: *Kadar pridete na Dunaj, govorite z mojimi roditelji in sorodniki ter jim opišite oblego in zadnje trenutke mojega življenja; povejte sešebno moji materi, da sem storil svojo dolžnost kot vojak in da sem umrl kot dober kristjan.*“

Na večer pred smrtjo je pisal Maksimilijan dva lista: prvega papežu, drugega pa materi svoji, nadvojvodinji Sofiji ter ju z žepnim robcem izročil patru Soriji, proseč ga, naj vse odpošlje potem pa je bral vso uro Tomaža Kempčana „Hojo za Kristom“, katero knjigo mu je na njegovo željo prinesel izpovednik.

Po zajutrkcu se pogovarja cesar s patrom Sorijo in navzočima zagovornikoma: Ortego in Vazkvezom in reče, vesele se lepega modrega neba: „*Želel sem zmiraj, da umrem lepega dne; vsaj ta želja se mi izpolni.*“

Ob šestih zapojó vsi zvonovi, pride spremljevalna straža, in Maksimilijan stopi z izpovednikom v pripravljeno kočijo, v drugo stopi Miramon s svojim izpovednikom, v tretjo pa Mejija. — Konjiki z golimi sabljami obstopijo vozove, in godba zaigra mrtvaški stopaj. Toliko da zapuste Kapucinski samostan, kar cesar namigne patru Soriji na prsi kazaje, rekoč: „*Podložil sem si tu osem robcev, da mi kri ne bi oblila uniforme*“, potem pa je molil ves čas, držeč v rokah izpovednikovo razpelo.

Tistega jutra je bilo vse prebivalstvo po konci; kdor je le mogel, hitel je na morišče. Nobeden meščanov se ni upal izpregovoriti, ko se je cesarjev voz pomikal mimo njih; sočutno in molče so gledali nesrečne obsojence, in marsikomu je zaigrala solza v očeh. Ubogi Maksimilijan!

Dospevši na kamenit holm, izpregovori Maksimilijan zopet: „*Tu sem hotel zasaditi zastavo zmage, zdaj pa prihajam semkaj umirat; človeško življenje je venderle igra (komedijska)!*“

To morišče je bil na vrhu holma izbran prostor, le kakih sto korakov od onega, kjer se je cesar udal. Tu so bili ob zidu* postavljeni trije leseni križi.

* Kakor omenjeno, bil je ta holm za oblege utrjen. Odtod zid.

Maksimilijan prvi stopi iz voza, otrese si prah, vpraša po vojaki, kateri so bili odločeni, da ga ustrele in dá vsakemu izmed njih po jeden cekin, proseč jih, naj merijo samo na prsi.

Stražo vodeči častnik ga solznih očij prosi, naj mu ne zameri, da mora vелеvati straži, ki izvrši smrtno kazen; Maksimilijan mu odvrne :

„Hvala Vam za Vaše sočutje, toda sin moj, Vi ste vojak in morate izpolniti svojo dolžnost.“

Zdaj Maksimilijan objame svojega izpovednika, Miramona in Mejijo ter reče generaloma: *„V malo trenutkih se srečamo na drugem svetu.“* Do sedaj je stal v njiju sredi, sedaj pa se obrne k Miramonu, rekoč: *„General! Junaka spoštovati mora celo vladar. Dovolite mi torej, da Vam odstopim častno mesto.“* Mejiji pa reče: *„General, ker niste na tem svetu prejeli plačila, plača Vam je gotova v nebesih!“*

Na to stopi nekaj korakov naprej in izpregovori s čistim, zvenečim glasom: *„Odpuščam vsem in želim, da tudi meni odpustite vsi; želim tudi, da bi moja kri, ki bo prelita sedaj, služila Mehiki v srečo. Živela Mehika! Živela nezavisnost!“* Po teh besedah naravna dolgo svojo rmenolaso brado vsaksebi čez rame nazaj ter sklene roke pričakuje smrti.

Na tisoče ljudij je gledalo žalostni ta prizor, ali ni ga bilo slišati glasu.

Na znamenje poveljnika treh p'lotonov (oddelkov) nagloma zadone streli. Generala padeta takoj mrtva na tla, Maksimilijan pa je samo ranjen in šele,

ko ustrele vojaki drugič, zgrudi se ječaje na tla. Ravno ob sedmih je izdihnil nesrečni knez junaško dušo svojo. Le nekaj Evropcev — med njimi baron Magnus — bilo je navzočih pri hrabri smrti cesarjevi.

Trupla ustreljencev polože potem v rakve in je odpeljejo v Kapucinski samostan, kjer bi se položila k večnemu počitku.

Prebivalstvo Kverétarsko je bilo po Maksimilijanovi smrti izredno razburjeno, žalovalo je vse mesto, zaprli so vse prodajalnice in opustili vsakeršne zabave.

4000 mož je odpravil general Eskobedo na morišče, da bi preprečil vsak nered. In ljudstvo je bilo ondu mirno. Vse je pretreslo neustrašeno cesarjevo vedenje. Šele potem, ko so se čete vračale v mesto, zavedlo se je prebivalstvo; lučalo je kamenje vanje ter jih zasramovalo in jim sikalo.

Da je cesar baje pred smrtjo izpregovoril besede: „Uboga Šarlota!“ in da bi bil izpovedniku patru Soriji izročil za cesarico žepno svojo uro, kakor so svoj čas trdili nekateri pisatelji, izmišljeno je do pike. Nasprotno je trdil izpovednik odločno, da je bil cesar prepričan, da se je cesarica že zdavnaj pred njim preselila na boljši svet.

Pater Sorija je zvršil vestno vse, kar mu je naročil pokojni Maksimilijan, zato pa ga je tudi Nj. Veličanstvo (Frančišek Josip I.) odlikovalo z dragocenim križcem, katerega je zajedno z Maksimilijanovim razpelom hranil kot največji zaklad.

Ali tudi ta mož je že šel iz sveta; umrl je v Kverétaru leta 1884. kot kanonik cerkve Sv. Avgušтина.

Kakor poroča dr. Baš, prišel je po žalostnem dogodku general Palacios k njemu, naznanil mu, da sme biti navzočen, ko bodo mazilili cesarjevo truplo, in ga je odvedel v kapucinsko cerkev k mrliču.

Ležal je ondu na mizi in je bil pokrit s prtom, obraz ni bil izpremenjen, glava ne ranjena, prsi pa so bile prestreljene s šestimi krogliami.

Poveljnik general Diaz de Leon je namreč izrecno zapovedal vojakom meriti samo na prsi, in ker se je streljalo jako blizu, ostala ni nobena krogla v telesi.

Že dné 19. junija sta začela zdravnika Licéa in Riva de Neyra maziliti cesarjevo truplo in je mazilila polnih osem dnij.

Ko je bilo truplo pomaziljeno, položili so ga v kapucinsko rakev; ležalo je v rakvi od trdega lesa, ki je bila znotraj prevlečena s kositrom, zunaj pa z žametom. Imela je dvojen pokrov, notranji je bil od treh šip in na srednji je bila prilepljena zlata črka M.

Baron Lago se je trudil na vso moč, da bi mu izročili truplo dragega pokojnika, no zastonj.

V tem je dospel v Verakruc avstrijski pod-admiral junaški Tegetthoff, in bilo je upati, da doseže on, česar ni mogel Lago. Ali tudi admiralu je delala mehikanska vlada zapreke, ker se ni mogel izkazati s pismenim pooblastilom in ker se je hotela pri tem vsekakor okoristiti na politiško stran. — Našega junaka vzprejmó ministri izredno častno

in spoštljivo ter mu izjavijo, da mu le tedaj izročé Maksimilijanovo truplo, ako ga avstrijska vlada ali pa njegovi sorodniki izrecno zahtevajo. To željo je potem uradno izrazil avstrijski kancelar Beust mehikanskemu ministerstvu.

Ko so se vršila pogajanja, prepeljali so na povelje republikanske vlade truplo v Mehiko in ga ondu položili v rakev cerkve sv. Andreja. — Tu ga ogleda admiral Tegetthoff. Bilo je dobro ohranjeno, le obraz je bil močno zarjavel. Položili so ga v novo rakev od granadilovega lesa, ki je bila znotraj obložena s cedrovino, na pokrovu — tudi od granadilovega lesa — pa je bil vdolan umetno izrezan križ.

Šele dné 12. novembra se odpelje truplo iz stolnega mesta. Spremljali so ga podadmiral Tegetthoff, polkovnik Tegetthoff, oba admiralova pribočnika in dr. Baš, razven teh še 100 konjenikov. Dospevši dné 25. novembra v Verakruc prenesejo truplo na fregato „Novara“.

Ista ladja torej, ki je pripeljala Maksimilijana v najboljših letih v nesrečno Mehiko, prinašala je zdaj njegove zemeljske ostanke domov v rakev slavnih prednikov.

Še istega dné, ko je izdihnil cesar Maksimilijan junaško dušo svojo, prenehal je tudi upor stolnega mesta, v katerem je do tedaj razsajal general Markvec.

Takrat, ko je avstrijski poslanec baron Lago bival v Kverétaru, naročil mu je cesar Maksimi-

lijan, naj naznani avstrijskim sobojnikom, naj se nikar več ne udeležujejo brezuspešnega upora. Brž ko Avstrijci zvedó cesarjevo željo, odtegnejo se odločno vsaki borbi.

Ker torej malovredni Markvec uvidi, da je doigral ulogo svojo, izroči dné 19. junija popoldne poveljništvo v roke obče čislanega generala Ramona Tavera ter izgine še istega dné. Toda že dné 21. junija izroči imenovani general mesto na milost in nemilost Porfiriju Diazu, dné 27. junija pa se uda mesto in trdnjava Verakruc, zadnja, ki je ostala cesarju zvesta še po njegovi smrti.

Tako je zmagal Juárez ter je dné 15. julija prišel v mesto Mehiko, katerega ni videl štiri leta. Zmagal je, toda ta zmaga je omadeževana s krvjo nesrečnega cesarja Maksimilijana. Njegovo ime bode vedno spominjalo trinoškega in najpodlejšega umora o kakeršnem govori zgodovina le malokatere države.

Baronu Lagu in hrabremu Tegetthoffu se je posrečilo, da so izpustili vse tujezemske jetnike, ki so bili dotlej zaprti po raznih trdnjavah mehikanskih. Vseh skupaj je bilo do blizu 250 ali 300 môž (med njimi 167 častnikov).

Lago je izposloval, da jim je mehikanska vlada izplačala vsaj polovico služnine, prevoznino pa je poravnala Avstrija. — Dospeli so domov siromaki iznenadeni, no, svoje nesreče niso bili sami krivi. Nekaj jih je zopet stopilo v avstrijsko vojsko, ostali pa so se vrnili v domače svoje kraje.

Dné 16. januarija 1868. leta je priplula „Novara“ z mrtvim Maksimilijanom v Trst, kjer so ga pozdravili z zvonjenjem in streljanjem iz topov. — Zbralo se je tistega dné na bregu ogromno ljudij, da bi zadnjič videli nekdanjega ljubljenca svojega. Na vseh postajah, kjer se je vozil vlak z rajnikom proti Dunaju, čakala je vlaka duhovska, vojaška in posvetna gospôda.

Dné 18. januarija (1868. leta) dospé slovesni izprevod na Dunaj, kjer truplo pokojnikovo za nekaj dni postavijo ljudstvu na ogled, potem pa ga položé v rakev pri oo. kapucinih, kjer že toliko avstrijskih vladarjev spi smrtno spanje. —

Napoleon III., ki je v prvi vrsti pogubil hrabrega Maksimilijana, potem Juárez in nesramni Lopec, vsi so že pokojni. Juárez ni dolgo užival predsedniške časti; zakaj zadel ga je mrtvoud dné 18. julija 1872. leta, izdajalca Lopec pa je 1891. leta poklicala previdnost božja iz sveta. Zaradi njegovega izdajstva ga obsoja ves olikani svet in le stidno se imenuje njega ime v zgodovini.

Izvestno je vsem trem zemlja težja, nego je vrlemu Maksimilijanu, ki je padel kot njih žrtva.

Postavil si je v avstrijski zgodovini neminljiv spomenik — zmagonosno mornarico avstrijsko, katero je preustrojil in spopolnil v vsakem oziru.

Dokler bode stal ta spomenik, ne ugasne slava njegova. Zatorej — večni spomin nadvojvodi Maksimilijanu, cesarju mehikanskemu!

Viri:

Erinnerungen aus Mexico. Geschichte der letzten zehn Monate des Kaiserreiches von Dr. S. Basch. I. und II. Bd. Leipzig. Duncker & Humblot. 1868

Mexico Land und Leute. Reisen auf neuen Wegen durch das Aztekenland. Von Ernst von Hessé-Wartegg. Wien & Olmütz. Ed. Hölzel. 1890.

Wanderungen in Mexico. Schilderung von Land und Volk. I. und II. Bd. Von Theodor Kaehlig. Würzburg. Leo Wörl. 1892.

Geschichte der Belagerung von Querétaro. Nach authentischen Quellen und eigenen Erlebnissen von Theodor Kaehlig. Wien. 1879. L. W. Seidl & Sohn.

Kaiser Maximilians Erhebung und Fall. Originalcorrespondenzen und Documente in geschichtlichem Zusammenhange, dargestellt von Emil Grafer Kératry. Leipzig. Duncker & Humblot. 1867.

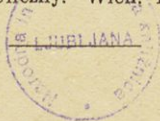
Eine Reise nach Mexico im Jahre 1864. Von Gräfin Paula Kollmitz. Wien. Carl Gerold's Sohn. 1867.

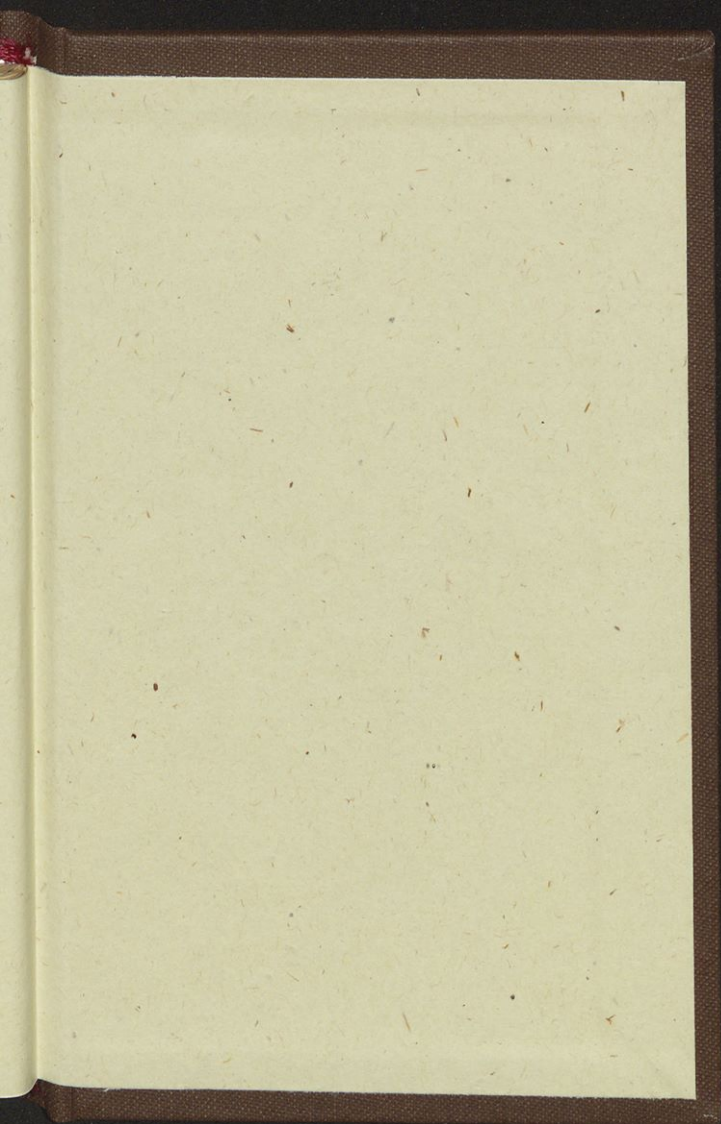
Authentische Enthüllungen über die letzten Ereignisse in Mexico. Auf Befehl weiland Sr. Majestät des Kaisers Maximilian nach Documenten bearbeitet von Wilhelm von Montlong. Stuttgart. Hoffmann'sche Verlags-Buchhandlung. 1868.

Die Kaisertragödie in Mexico. Ein zeitgeschichtlicher Versuch von Adolf Stern. Dresden. M. Heinsius. 1867.

Menschliche Tragikomödie. Zehnter Band. Das Trauerspiel in Mexico. Leipzig. Otto Wigand. 1899.

Geschichte des österreichisch-belgischen Freikorps in Mexico. Von Julius Uliczny. Wien. 1868. C. I. Bartelmus.

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

GS

0 709 356

202110098

COBISS ©